

GÂND ROMÂNESC

No. 8

ANUL I

DECEMBRIE

1933

GÂND ROMÂNESC

TENDINȚELE ACTUALE ALE TINERIMII REZULTATELE UNEI ANCHETE INTERNAȚIONALE¹⁾

În momentul când sistemele politice și concepțiile economice tradiționale se răstoarnă, când revoluții sângeroase sau nu duc pe drumuri noi țări de însemnătatea Rusiei, a Italiei, a Germaniei, a Spaniei, nu este lipsit de interes, credem, a căuta să vedem ce gândește și la ce tinde tinerimea zilelor noastre. Aceasta cu atât mai mult cu cât în cele din urmă trei țări pomenite mai sus schimbarea regimului tradițional se datorește în cea mai mare măsură tocmai tineretului. Reflexiunile și faptele ce urmează sunt inspirate sau luate, în bună parte, din rezultatele unei anchete făcute de ziarul parizian *Le Temps* în vara și toamna anului 1933.

De sigur, ne interesează mai puțin să știm, de pildă, că tineretul suedez urmează drumul cel vechiu și încercat de cele două partide mai de seamă, conservator și socialist, și că el nu se gândește la o rupere brutală de generațiile precedente. Nu se poate păstra aceeași atitudine când este vorba de tinerii spanioli atunci când se gândește cineva la rolul jucat de studențimea universitară în deslănțuirea revoluției recente și, acum în urmă în reacțiunea care s'a produs împotriva orientării exagerate spre stânga. Amărăciunea pe care turbulența acestei tinerimi, nu totdeauna conștientă de ceea ce vrea, a strecurat-o în scrierile și declarațiile unui filosof ca *Ortega y Gasset* sau ale unui militant politic liberal ca celebrul doctor *Maranon*, nu poate totuși împiedeca pe studenți, de pildă, de a avea un rost hotărîtor în mișcările care se desenează încă la orizont. În orice caz este vorba aici de un tineret care înlătură criteriile raționale pentru a se lăsa cucerit de dorul de acțiune. Este vorba de o notă întâlnită înainte de izbucnirea revoluției spaniole în Italia și

---

¹⁾ Idei din două conferințe ținute în cadrele *Extensiunii Universitare* din Cluj, în Decembrie 1933.

Rusia. Acea preamărire a energiei tinere, gata de faptă, preamărire exprimată prin imnul *Giovinezza*, este nota de temelie a fascismului italian.

În patria lui Mussolini, copilul, adolescentul, tânărul sunt crescuți mai mult de stat decât de familie sau de Biserică, într'un spirit naționalist, dinamic, exclusiv, fanatic, spirit care dă naștere unui fel de religie laică în care Italia este *sfântă, divină*, în care cei căzuți pentru fascism sunt *martiri*, în care nu rareori Ducele este socotit un fel de Dumnezeu. Această accentuare a voinței, a dorului de înfăptuire, a dus la o intensivă cultivare a sporturilor, la înmulțirea recordurilor aparținătoare Italiei (mai ales în aviație) la crearea unui spirit colectiv, încurajat de exercițiile la olaltă, la atingerea unei unități spirituale a Italiei, dupăce ea nu fusese până la 1915 decât o unitate administrativă, transformată de războiu într'una națională. În locul tradiționalului *dolce farniente* se impune cu putere doctrina bărbătească: *vivere pericolosamente*.

Se vede oare o mare deosebire între idealurile tinerimii italiene și cele ale batalioanelor de asalt hitleriste? Aceeași educație în comun, același spirit militarist, aceeași confundare până la nimicire a individului în marea entitate a Statului, același devotament până la divinizare pentru un conducător care este un *Führer*, ceea ce nu-i decât traducerea germană a italianescului Duce, aceeași pasiune pentru acțiune. Rasisim, deci anti-semitism, par a nu fi decât note secundare în noul regim german unde șeful este un tânăr, unde colaboratorii și credincioșii sunt obișnuit oameni departe de bătrânețe.

Munca obligatorie în tabere, lecțiile zilnice privind doctrina național-socialistă, uniforma, toate acestea duc la o nivelare, la o contopire a claselor sociale. În orice caz, este vorba, ca și în Italia, de o tinerime fanatizată printr'o propagandă neobosită, dușmană a democrației, a internaționalismului și — lucru curios în țara multelor Universități — dușmană a științei. Tânărul german hitlerist nu tinde la o superioritate intelectuală ci, mânat de concepția eroică și tragică a vieții, după doctrina național-socialistă, vrea să devină un erou.

Inchinați și ei statului, însă statului dominat de o clasă și alcătuit în folosul acestei singure clase, sunt tinerii ruși, trecuți și ei prin organizațiile succesive ale *Octobriștilor*, *Pionierilor* și ale *Tinerilor Comuniști*, foarte asemănătoare cu alcătuirile italiene: *Balilla*, *Avant-Gardiștii* și *Tinerii Italieni*. Crescuți într'un spirit comun datorit cluburilor, excursiunilor, jocurilor, „mobilizărilor” pentru luptă pe cutare sau cutare „front” (analfabetismul, alcoolismul, religia etc.) tinerii ruși ajung repede la o mentalitate „standard”, favorabilă re-

gimului politic actual. Komsomol-ul, adecă *Uniunea Tinerimii Comuniste*, cuprinzând peste trei milioane de membri între 14—23 de ani, este marele rezervor din care se înnoesc cadrele partidului. Dar cum partidul este al așa zișilor „proletari”, și această uriașă asociație este compusă mai ales din fiii acestora. Numai aceștia au drept să se înscrie în învățământul superior. Pe frontispiciul Universității din Moscova stă scris: *Știință pentru muncitori*. Și această tinerime este crescută, ca și cea din Italia și Germania, în cultul energiei, al acțiunii. Educația afectivă? O slăbiciune burgheză. Preocupare intelectuală pură? Un alt păcat burghez, netolerat în statul proletarilor. Rusul romantic, Rusul analist până la ridicol și nehotărit până la sinucidere, Rusul cult și cosmopolit de odinioară nu mai există în țara sovietelor. Poate vegetează izolat undeva într'un colț pierdut al emigrației...

Fără a se fi ajuns la o revoluție, la o rupere brutală cu generațiile precedente, ca în fostul imperiu al țărilor sau ca în Italia și Germania, se constată și în tinerimea din Statele-Unite o dușmănie față de cei ce i-au dat o pregătire nepotrivită cu schimbările catastrofale ivite în anii din urmă, mai ales în viața economică. Studenții în cursul studiilor, prețuiți deseori pentru isprăvile lor sportive, crescuți în Universități ultra-luxoase, au fost invitați spre a fi angajați în multele întreprinderi, așa de prospere până la 1928, sau la conducerea operelor semi-filantropice ale deosebitelor instituții. Un mesianism nu prea îndepărtat de cel rusesc făcea pe Americani să creadă că ei sunt rasa aleasă pentru înlăturarea pauperismului, fără a trece prin faza revoluționară obișnuită în vechea și obosita lume europeană. Când însă începe formidabila criză dela 1928, când experții sunt concediați, laboratoarele închise, când revistele dispar sau devin mai puțin primitoare, se complică deodată viața Statelor-Unite cu apariția a sute de mii de șomeuri intelectuali alăturați milioanei de muncitori fără lucru. Mulți s'au întors pentru întregirea studiilor la colegii și laboratoare. Cei mai mulți însă rătăcesc prin nemăsurata lor patrie, fără țel și fără rezultat. Taberele de muncă înființate de președintele Roosevelt și de soția sa pentru tineri și pentru fete n'au dus la o îmbunătățire a stării de lucruri, deși se pare că politica îndrăzneață a noului conducător al marelui republici americane corespunde tocmai aspirațiilor generației proaspete. Cu toată profunda turburare născută din dezechilibrul economic — turburare care are și un aspect moral — tinerimea aceasta nu așteaptă retrasă un Messia, un profet ca în alte părți. Ea rămâne mai departe în tradiția individualismului care a permis progresul de până acum al Statelor-Unite.

Dar tinerimea celeilalte mari țări anglo-saxone, bântuită și ea de un șomaj necunoscut până acum în istorie, tinerimea Marii Britanii? Aici, datorită cunoscutului tradiționalism, sunt mai multe categorii de tineri grupați după avere, după educație, după mediu social, adică se poate vorbi de un tineret conservator, de altul liberal, ba chiar de unul fascist, deși poate în nici o țară respingerea pentru extremele de stânga și de dreapta nu este mai mare. Cu toate acestea începe a se simți și în Anglia o neîncredere în partidele politice, o scădere a imensei puteri de altădată exercitată de religie, un fel de descurajare în viitorul țării, lovită de un șomaj prelungit, născător de multă meliniște. De-aceea oare studenții Universității din Oxford au votat chiar anul acesta o hotărîre potrivit căreia făgăduiesc că nu se vor bate în nici un caz pentru patrie și rege? (Același lucru l-au făcut cam o treime din studenții americani).

În tumultul acesta al tinerimii apusene se poate desena o oază de liniște înfățișată de Belgia, Olanda și mai ales de Franța. Prima din aceste țări își trimite mulți dintre tineri în colonia sa africană, alții caută și găsesc locuri în industrie, finanțe și comerț, mai ales că urmările crizei nu sunt atât de adânc simțite în țara regelui Albert. Chiar dacă tinerii catolici condamnă liberalismul, capitalismul și colectivismul și deși există o organizare a tineretului socialist, nu se poate vorbi aici despre un pericol de dictatură a stângei sau a dreptei. În Olanda singurul element în fierbere este cel înfățișat de Evreii socialiști, foarte numeroși în Amsterdam. Altfel țara trăiește în seculara ei liniște, în echilibrul care îi dă câteodată un aspect așa de monoton.

Deși în Franța se adâncește pe zi ce trece neîncrederea în partidele politice încheștate în lupte nesfârșite, ducând la răsturnări neașteptate ale unor guverne abia instalate la putere, deși șomajul manual și mai ales cel intelectual se face simțit și aici din ce în ce mai mult (cifrele însă sunt foarte modeste față de cele prezentate de Statele-Unite, Germania, Anglia și Italia), deși se poate vorbi de o ruptură între generațiile precedente și tinerimea care le acuză de a fi administrat nepricéput capitalul național, după ce n'au știut să câștige și pacea, odată cu victoria dela 1918, nu se vădese totuși tendințe serioase în direcția fascismului sau a național-socialismului. Suflă, totuși, și aici un vânt de prefacere în ce privește metodele politice. Nu cumva inteligentul și energicul André Tardieu este omul care va ști să interpreteze și să canalizeze această dorință de schimbare?

După această trecere în revistă a tineretului țărilor de mare putere culturală și economică, ce se poate spune despre generația

care se ridică între vecinii noștri? Și în Jugoslavia și în Cehoslovacia se înregistrează încă păstrarea unui spirit regionalist, croat, sloven, slovac și, în ce privește țara aliată dela miază-noapte, un fel de descurajare a tinerilor cari stău cu brațele încrucișate în fața operei celor abia mai vârstnici, cari au creiat statul cel nou și cari având încă mult de trăit, au ocupat toate locurile, au umplut toate carierele.

Lipsa de locuri se constată și în Polonia unde însă amintirea încă proaspătă a luptei contra Rușilor, dusă de toate clasele sociale și de toate generațiile în viață (Varșovia a fost apărată și de elevi de liceu) face ca să nu existe aici o rupere între tineret și cei mai vrâstnici. Un puternic curent naționalist, antisemit și antimasonic, vine și s'gudue deseori liniștea Universităților, cu toate măsurile luate de Ministerul Instrucțiunii Publice. Lipsa unei adevărate burghezii polone de sânge, cele peste trei milioane de Evrei, cei mai mulți orășeni, dând un mare număr de studenți, explică fierberea aceasta care nu se va încheia curând, în cazul că ea este sortită să se sfârșească vreodată. Unii dintre tinerii intelectuali înclină spre socialism, foarte puțini sunt comuniști și, în sfârșit, un mare număr sunt *Etatisti*, adică sprijinitori ai guvernului dictatorial al mareașalului Pildsuski.

În lipsa Rusiei, Polonia a ajuns căpetenia spirituală a națiunilor slave, ceea ce duce la crearea unei conștiințe plină de mândrie în tinerimea republicii dela miază-noapte.

Un spirit cu totul special domnește în tinerimea ungară, ridicată la viață într'o țară scăzută ca întindere teritorială și ca însemnătate politică. Lipsa de locuri în Ungaria care nu mai are la îndemână teritoriile alogene în care trimitea odinioară funcționari maghiari a devenit aici cu totul gravă. Din această cauză, dar și din motive de ură împotriva burghezilor Evrei bogați și întreprinzători, s'au limitat acum cinci ani locurile în Facultăți și în școlile înalte. Ceea ce este cu desăvârșire interesant este întoarcerea tineretului universitar în spre popor. Nu este vorba de o simplă propagandă culturală fără continuitate ci de o amestecare în toate preocupările (agricole, economice, etc.) ale țărănimii, care, toate sunt notate și studiate științific. Față de metodele politice specifice Ungariei, poate că aceasta est singura formă de sinceră și folositoare democrație, capabilă a da o nouă generație de conducători, buni cunoscători ai preocupărilor întregului popor.

La capătul acestei grăbite expuneri este îngăduită întrebarea: Dar tinerimea românească? În frigurile închegării noului stat compus din atâtea bucăți, în mijlocul unor lupte politice înviersunate

pornite deseori nu dela deosebiri de idei, ci dela concurența ambițiilor personale, în primele momente după Unire tinerimea a fost dată la o parte. Nu știu dacă se mai poate cita o țară care să fi participat la războiu și în care ceice fuseseră pe fronturi să fie înălțurați atât de neted și de brutal, ca în România, dela conducerea statului pe care ei îl întregiseră.

Generația ridicată după Unire a țintit în primul rând la ocuparea locurilor, pe care le oferea îmbelșugat rețeaua de organizație, care trebuia să cuprindă noul stat. Când acestea au fost împlinite, când criza a început să bântuie și la noi, mai ales sub forma scăderii prețurilor produselor agricole, tinerimea românească a căzut într'un fel de desorientare cu atât mai mult cu cât era și este lipsită de un conducător spiritual (situația, în această privință era cu totul deosebită înainte de războiu, când șeful nu lipsea și când toată generația tânără era cuprinsă în avântul general iredentist). Șomajul intelectual, care la noi este forma cea mai gravă a lipsei de lucru, șomaj datorat deseori și neprevederii conducătorilor politici (este inadmisibil ca într'o țară unde analfabetismul bântue endemic ca în România să se vadă mii de învățători neîntrebuințați) duce la manifestări care sunt menite să îngrijoreze pe cei ce se gândesc la liniștea și la viitorul acestei țări.

Dacă mișcările care s'au accentuat în ultima vreme au ajuns câteodată la grave excese, aceasta se datorește și sentimentului că o bună parte din clasa politică este sau uzată sau incompetentă. Așa zisa noastră democrație, altoită pe votul universal, dat în mâna unui popor unde analfabetismul este în floare, a dus la o selecționare după criterii demagogice. Rezultatul: Oamenii de talent, de energie și, mai ales, de caracter, nu pot ajunge decât rareori în primele rânduri.

Iar în ce privește dezorientarea specifică tineretului universitar, trebuie spus și un cuvânt greu, dar care trebuie să fie pronunțat odată: Dacă *toți* profesorii și-ar înțelege misiunea, s'ar ocupa de sbuciumul sufletelor tinere care văd, pe de o parte, închise aproape toate perspectivele iar, pe de alta, locurile ocupate deseori de oameni cari nu le cinstesc, dacă nu s'ar putea cita profesori (mai ales în părțile acestea ale noastre) cari au uitat că au obligații față de catedră și de studenții lor, de sigur că s'ar putea canaliza, s'ar putea disciplina cu o relativă ușurință tumultul firesc din sufletele unui tineret dezamăgit; din rândurile căruia au ajuns să se desprindă de curând elemente patologice.

C. MARINESCU

FERMĂ

Zorele se'nalță cu trâmbițe 'n lumină,
răsare 'n dimineață lucefăr de crăiță.
Cu cofele pe umăr, trec macii prin grădină,
la mici răscruci trifoiul ridică o troiță.

Pentru lăcuste svelte, pe or'ce cărăruie
cârciumărese roșii cu hanurile lor.
Și de tresare flutur, lalele albe sue
pe lujer, ca să-l vadă din micul lor pridvor.

Intr'un picior stă crinul, pe gânduri, ca o barză.
Balonul păpădiei se sparge în hurmuz, —
și, mai departe, somnul răzoarelor cu varză,
bostanii și porumbul cu verdele-i havuz...

Și'ntre pelin și coacăzi, cu smeura și macii,
prin iriși și prin lenea bostanilor din drum,
alături de parfumul în care cad gândacii
și-alătura de steaua ce urcă din parfum,

poetul fermei voastre cu florile cuvântă,
visează cu măceșii, cu irișii se plânge,
sărulă gura tristă a crinului și cântă,
încet își pleacă fruntea în palme reci, și plânge!...

RADU GYR

MOLIMĂ

Molima a opărit, amară,
romanițele bolite'n păpădie.
Cine ți-a turnat, în fund, leșie
și otravă, ciutură de țară?

Macii-au ofilit de gălbinare,
câinii morți prin bozii și pelin
se aprind de muște și de soare,
și'n biserică, (sub nucii de venin)

se usucă de pecingine și cad din
vechi icoane, sfinții puși de Domni.
Racii-au putrezit, de mult, prin radini,
molima-a intrat prin somni după somni.

Secetă și molimă și ciumă.
Flori cu viermi și roade cu otrăvi.
Gârle groase de funingine și humă
cresc duhori de stârvuri către slăvi.

Sună lung, a lungă uscăciune
clopotele lungi, bătute'n dungi...
Sună-a molimă și-a 'ngropăciune,
pentru florile ciumate de prin lunci,

pentru vitele bubate'n miez de vară,
pentru slujnica întinsă 'ntre velinți,
moartă de fâlcariță, aseară,
cu oftatul împietrit în dinți.

Sună lung, și'n seara roșie eu stau
răzimat lângă fereastra-mi rece.
Păsări mor departe: cucuvau, —
și aud sub geamul meu cum trece

ca o gârlă de pucioasă și foșnește
molima, adâncă, surdă, grea...
Și pe zarea'n sânge văd cum crește
vânăta, în cruce, umbra mea.

RADU GYR

PROBLEMA PĂCII INTERNAȚIONALE

Dacă „ideea de pace și ordine este suprema aspirație a ființei umane” (A. Mestre), niciodată necesitatea ei nu a fost mai mult resimțită ca la finele războiului mondial. „Teribilele suferințe pe care întreaga Europă, nu numai beligeranți, dar și neutrii, le suportară în timpul războiului, născuseră la indivizi și popoare, o intensă nevoie de liniște și pace, de liniște durabilă și de pace perpetuă” (W. Raafat)¹⁾. Această aspirație către *starea normală* a vieții internaționale care este *pacea* — războiul rămânând întotdeauna o abatere, contrarie *dreptului*, dela *starea normală* — trebuie căutată deopotrivă, și în întunecatele perspective pe care un nou războiu le deschidea. Pentrucă față de experiența *verificată* a ceea ce este războiul chimic și industrial, ca și față de continuele progrese ale tehnicei, — formidabil *potențial de războiu* pentru Statele industriale, — apăsătoare ca un indiscutabil adevăr, acela pe care prof. Georges Scelle îl fixa, în cunoscuta sa lucrare asupra „Pactului Națiunilor”, în preajma chiar a încheierii tratatelor de pace: „Spiritul nu și-ar putea imagina fără sfortare ceea ce ar fi un viitor conflict armat și consecințele la care el ar putea duce... Este îndoelnic ca civilizația europeană să poată suporta încă odată acest cataclism exasperat... O nouă sguđuire, mai profundă și mai întinsă decât aceea la care am asistat, ar aduce distrugerea totală a oricărei bogății. Ca odinioară lumea romană sub barbari, Europa modernă s'ar prăbuși inevitabil”²⁾. Dacă aceasta este *starea de spirit* a generației care a făcut războiul, *Conferinței de Pace dela Paris*, grandioasă reuniune internațională de diplomați și oameni politici, îi revenia *obligația și răspunderea* de a o concretiza; adică, — reconstituind Comunitatea Internațională, — de a o dota cu o *pace durabilă*.

* * *

1) W. Raafat, *Le problème de la Sécurité Internationale*, Paris, 1930, pag. 71.

2) G. Scelle, *Le Pacte des Nations et sa liaison avec le Traité de Paix*. Paris, 1919, pag. 14—15.

Dar *elaborarea* păcii pune, dela început, o grea problemă prealabilă. Pe ce baze se va edifica ea? Ce idei și ce metodă se vor adopta, ca norme călăuzitoare?

Intrebarea căpăta o acuitate specială, pentru că urma astfel să se opteze pentru una dintre *concepțiile păcii*: a) concepția clasică (tradițională), b) concepția nouă (wilsoniană). Cunoașterea conținutului acestor două concepții, aproape diametral opuse, este cel mai eficace mijloc de a pătrunde în înțelegerea deplină a Conferinței de Pace și de a putea aprecia sensul juridic și valoarea politică a operei înfăptuite.

A cunoaște concepția clasică a păcii înseamnă a analiza principiile și spiritul ce a prezidat la elaborarea *tratatelor de pace* anterioare anului 1919.

Ele sunt desigur numeroase, dar toate consacră *dreptul de cucerire* pentru învingător și legitimează satisfacerea intereselor acestuia, fără vreo preocupare specială, dacă ele nu contravin dreptului și justiției, fără vreo armonizare a lor cu interesul general. „Tratatele de pace au căutat întotdeauna să realizeze interesele particulare ale Statului sau a grupurilor de State învingătoare, fără referire la interesele superioare ale păcii și ale umanității și în disprețul voinței popoarelor, care se găseau astfel la discreția guvernelor, trecute de sub o suveranitate sub alta, în urma unei simple Conferințe internaționale sau a unui acord între rivali”³⁾. Iar opera înfăptuită prin aceste tratate este ușor de caracterizat: o operă de *violență*, de *triumf al forței*, încât s'a putut vorbi în această concepție de „un drept al popoarelor, nu de proprie dispoziție, ci de dispoziție a unora asupra altora . . . pentru că de când este istoria lumii, ne este cunoscut, că popoarele au uzat și au abuzat de puterea lor, spre a supune pe vecini dominației lor”⁴⁾.

Dreptul era incapabil să împiedice forța brutală în manifestările ei. Cum remarcă cu dreptate, Ch. Dupuis, „învingătorii nu voiau să audă vorbindu-se de un drept care ar opune obstacole drumului ambițiilor lor”⁵⁾. Ceeace îi călăuzea era vechea maximă a lui Machiavel: „Este un lucru natural și obișnuit de a dori să te întinzi și să dezvolti limitele tale; și când oamenii pot aceasta și o întreprind, ei sunt mult lăudați, sau nici de cum condamnați”. Ca și formula lapidară a Ecaterinei a II-a: „Acel care nu câștigă nimic, pierde”.

3) W. Raafat, *loc. cit.*, pag. 73.

4) A. Pillet, *Le Traité de Paix de Versailles*. Paris, 1920, pag. 26.

5) Ch. Dupuis, *Le Droit des Gens et les rapports des Grandes Puissances avec les autres États*. Paris, 1921, pag. 60.

Vom remarca totuși, că sub imperiul acestei concepții a păcii — dominantă timp de secole — se constată momente istorice, când sub influența unor noi idei, se dorește o armonizare a intereselor învingătorilor, cu comandamentele *dreptului*.

Să amintim astfel, că după epoca napoleoniană, se aștepta ca tratatul dela Viena (9 Iulie 1815) să realizeze o pace durabilă bazată pe principiile largi și universale ale Dreptului și justiției. Talleyrand, în numele Franței învinse, și a micilor State, invoca în plin Congres dela Viena „*dreptul public european*” ca normă călăuzitoare pentru învingători⁶⁾. Iar când Tratatul, devenit public, nu a făcut decât să urmeze tradițiile și concepțiile vechi în materie de elaborare a păcii, — divizând teritoriile învinșilor și ale Statelor mici, ignorând *dreptul de autodeterminare*, isvorit din principiile Revoluției franceze, și compromițând astfel liniștea pentru viitor a Europei, — nemulțumirile și protestele contra acestor proceduri nu au întârziat a se produce⁷⁾. Frederic von Gentz le sintetizează în astfel de cuvinte: „Ni s'a promis, venind la Congres, o reformă a sistemului politic european, ni s'au promis garanții de pace universală. În realitate, Congresul nu a făcut decât restaurări arbitrare, fără una singură de principiu, fără o măsură de odine publică”.

Deaceea nici nu a putut acest tratat dela Viena să asigure un echilibru stabil și să garanteze o pace durabilă. El a fost treptat lovit, până când însuși statutul teritorial și politic edificat a fost sfârșat, prin succesivele războaie din sec. al XIX-lea. Dar ignorând marile comandamente ale *Dreptului*, și celelalte tratate ce au urmat în acest secol, ca final al diferitelor războaie, au conservat clasică deosebire dintre *învingători* și *învinși*. Prin aceasta, ele au provocat politica seculară de alianțe și de echilibru al forțelor, — isvorită din neîncrederea și teama dintre State — și au provocat acel regim primejdios și costisitor al *păcii armate*, sub care a trăit Europa între anii 1870—1914, regim în care pacea este la discreția celui mai mic incident.

Indelungata experiență, complicațiile și primejdiile la care ea a dat naștere, au compromis deplin tradiționala metodă de a face pacea.

6) Pentru a i se răspunde în acest fel: „Les convenances de l'Europe sont le Droit” (Țarul Alexandru I). „On fait ici le Droit public?” (Humboldt). „Il n'y a qu'un droit, le droit de conquete, le droit de la force; je pourrais citer en notre faveur les publicistes anciens et modernes les plus célèbres qui s'accordent unanimement à venir à l'appui de ma thèse” (Andenberg). (Vezi: Pallain, *Correspondance inédite de Talleyrand et de Louis XVIII pendant le Congrès de Vienne*. pag. 21 și urm.).

7) Vezi: G. Sofronie, *Desvoltarea Contemporană a Dreptului Internațional și tendințele actuale*. București, 1928, pag. 21 și urm.

Progresele înregistrate de dreptul internațional pozitiv, în secolul al XIX-lea, au indicat în ce direcție urmează calea menită să ducă la schimbarea metodei; încât este explicabil pentru ce atunci când războiul mondial se producea, un reviriment se anunța, în această capitală materie.

Totuși, atât de puternică este forța tradițiilor seculare și în domeniul politicii internaționale, încât la finele războiului mondial când s'a înregistrat *triumful dreptului* asupra *forței brutale*, și când s'a pus întrebarea de a se ști pe ce baze se va încheia pacea cea nouă, concepția clasică și-a găsit încă susținători, în lumea diplomaților, a oamenilor politici și jurisconsultilor. Teoreticianul ei de frunte a fost Prof. A. Pillet dela Paris, care în cele patru conferințe făcute la „Collège libre des Sciences Sociales”, criticând fără vreo menajare tratatul dela Versailles, de curând semnat, se declară partizan hotărât al vechei metode. Într'adevăr, în lucrarea sa intitulată: „Le Traité de Paix de Versailles” Prof. Pillet pledează teza sa în termeni ca aceștia: „Orice tratat de pace este în strânsă corelație cu diferendul din care a eșit războiul; tratatul este astfel un răspuns ce se aplică chestiunii deschise prin războiul. Dacă nu este așa, atunci tratatul nu este potrivit; nu este tratatul care trebuia, nu este tratatul care termină într'adevăr războiul... Ori, războiul (mondial) a avut ca unică pricină ambiția Germaniei... Atunci adevărata formulă de pace, politica ce ar permite de a scoate din victorie fructul ce se așteaptă, consistă și a consistat întotdeauna *în a pune pe agresor în imposibilitate de a-și reînoi agresiunea...*” Și spre a vedea ce fel de pace înțelegea Prof. Pillet — convins susținător al vechei teorii — vom cita următorul pasagiu: „...Elementele care ar fi putut asigura Europei și lumii o pace durabilă erau două: trebuia doborâtă Prusia și trebuia terminat cu Imperiul German... Trebuia revenit asupra convențiilor anterioare și refăcută vechea Prusie, mică, astfel cum ea exista în momentul cuceririlor lui Frederic, și trebuia mai ales dizolvată Germania, distrust Reichul”⁸⁾.

Și extinzând încă teza sa, Prof. Pillet nu ezită de a cere pentru învingători „o largă întindere teritorială în dauna învingșilor... pentru că forța a fost baza constituirii și dezvoltării teritoriale a tuturor Statelor, atât în lumea veche cât și în cea nouă”⁹⁾.

Dar — cum am remarcat — în fața acestei concepții se ridică, spre finele războiului mondial, o alta, nouă și generoasă, care invocă

⁸⁾ *Loc. cit.*, pag. 18, 21 și urm.

⁹⁾ *Ibidem.*

ideia de *drept* și respingea conceptul de forță, pentru că „tratatele de forță și de cuceriri s'au arătat în trecut și se dovedesc cu atât mai mult astăzi, incapabile de a asigura lumii o pace durabilă”. (A. de Lapradelle).

Noua concepție a păcii este indeobște cunoscută sub calificativul de „doctrina wilsoniană a păcii”, pentru că Președintelui Wilson îi revine meritul de a o fi apărut cu toată energia și de a o fi împământenit în conștiința obștească.

Diametral opusă concepției vechi, ea pornește dela ideia fundamentală că tratatul de pace nu trebuie să servească interesele particulare ale Statelor învingătoare, ci interesele comune ale întregii umanități. În acest scop, baza tratatului de pace nu mai este forța, ci principiile largi și universale ale *dreptului și ale justiției imparțiale*.

Seria *mesagiilor* wilsoniene, sinteză juridică a noii ideologii a păcii, ne oferă un bogat material informativ asupra felului cum Wilson și națiunea americană concepeau pacea viitoare.

Citindu-le, ele apar ca o revoluționară inovație față de gândirea trecutului, și numai cercetătorul și observatorul dezvoltării principiilor de drept internațional și a penetrațiunii lor în conștiința obștească, le poate găsi explicația și sensul.

Intr'adevăr întâlnim idei ca acestea: „Tratatele și acordurile care vor pune capăt războiului mondial, trebuiesc să stipuleze clauze ce creiază o pace, demnă de a fi garantată și apărută, o pace care va obține aprobarea umanității și nu o pace care să servească interese particulare și ambițiile imediate ale națiunilor angajate în conflict”¹⁰). „Această pace trebuie să fie o pace fără victorie. Nu este un lucru plăcut de spus... Dar cred că numai o pace între egali poate dura, o pace ale cărei principii sunt egalitatea și o participare la avantajii comune. O justă stare de spirit, dispoziții echitabile la popoare față de alte popoare, sunt deopotrivă necesare, ca și reglementarea chestiunilor teritoriale, a chestiunilor de rasă sau de naționalitate”... „Noi considerăm că indemnizațiile de pedepsire a învinșilor și contribuțiile de războiu, desmembrarea Statelor, stabilirea de linii economice egoiste și exclusiviste nu servesc la nimic și sunt deopotrivă rele și inutile; și ele nu pot constitui baza convenabilă a unei păci, oricare ar fi ea, și a *fortioré*, a unei păci durabile; această pace trebuie să fie fondată pe ideia de justiție, buna credință și drepturile comune întregii umanități... pentru că metoda Congresului dela Viena este pe-

¹⁰) *Discours au Sénat des États-Unis sur les conditions essentielles d'une paix permanente*. 22 Janvier 1917. (Désiré Roustan, pag. 100 și urm. I.).

rimată... nu mai putem și nu mai voim să ne reîntoarcem la ea. Scopul silințelor noastre de astăzi este pacea lumii; este stabilirea unei ordine internaționale noi, fondată pe principiile largi și universale ale Justiției și ale Dreptului; noi nu voim o pace alcătuită din piese și bucăți¹¹⁾.

Astfel de deziderate asupra organizării păcii — care pornesc și se concretizează în ideia de drept — au fost îmbrățișate de opinia publică mondială. Sub presiunea de neînăturat a acestei forțe morale, Puterile Aliate s'au grăbit să le adopte ca program al păcii, accentuând în răspunsul pe care ele îl dau, în Ianuarie 1917, Președintelui Wilson care le întrebese asupra scopurilor lor de războiu, că înțeleg să lupte „până la complectul triumf al dreptului asupra forței”. Dar ele întruneau și sufragiile Puterilor inamice. Acestea vor insista și mai târziu ca pacea wilsoniană — fără învingători și învinși — să fie realizată. La 5 Octomvrie 1918, Cancelarul Germaniei, Principele Maximilian de Baden va cere Președintelui Wilson — a cărui autoritate era atunci culminantă — „să ia în mână restaurarea păcii”, declarând că acceptă ca bază „programul enunțat în mesagiul prezidențial din 8 Ianuarie 1918 și în declarațiile sale ulterioare¹²⁾”.

* * *

Oricât de mare era prestigiul Președintelui Wilson, „primul om în anele istoriei care a fost acceptat în mod spontan drept șef de către toate națiunile” (S. E. Mezes), oricât de generală era aprobarea pe care, la un moment dat, programul său de pace îl întrunea, dificultățile cele mai grave n'au întârziat a se ivi, când a fost vorba ca acest program să fie tradus în realitate, adică când Conferința Păcii — reuniune în care se întâlneau toți oamenii de prim plan din lume — a fost chemată să realizeze pacea.

Marea dificultate rămâne desigur faptul, că în această realizare „interesele umane cele mai diferite se găseau strâns legate” (Ch. Seymour), — și ele se contraziceau cele mai adeseori —; că existau numeroase și serioase angajamente contractate între Puterile Aliate, înainte sau în timpul războiului, care se cereau onorate — și aceste angajamente, de natură teritorială mai ales, stipulate în tratate *secrete*, — contraveneau noii concepții a păcii; că, în fine, se evidențiază dela începutul lucrărilor Conferinței, deosebirea de vederi dintre Președintele Wilson și ceilalți bărbați de Stat, europeni.

¹¹⁾ *Discours au Congrès du 11 Février 1919.* (Désiré Roustan, t. II, p. 247).

¹²⁾ Colonel House et Ch. Seymour, *Ce qui se passa réellement à Paris en 1918—19.* Paris, 1923, pag. 19.

Intr'adevăr, Președintele Wilson, admirabil teoretician, nu cunoștea suficient datele și realitățile europene. El își imagina că formulele sale vor găsi drum deschis pentru aplicațiunea lor, că „va fi primit în Europa ca un eliberator venit spre a desrobi vechiul Continent din toate relele inerente sistemului de politică națională și de rivalități internaționale”¹³). În realitate, oamenii de Stat europeni și mare parte din opinia publică, doritoare de a beneficia de avantajile victoriei, vedeau în el „Șeful unui Stat care, prin intervenția în războiu, salvase Europa de apăsarea zdrobitoare a atacului german, care cu forța sa enormă și resursele-i incalculabile, venia să o garanteze contra primejdiilor unui nou războiu, și să-i permită a se bucura de victorie”¹⁴).

Statele Europei rămâneau, într'adevăr, preocupate mai presus de orice, de prescrierea unor garanții suficiente, contra unui viitor războiu. Consimțind să elaboreze o pace de *drept*, care să rupă cu o înrădăcinată tradiție a păcii, ele nu înțelegeau câtuși de puțin să sacrifice *securitatea* lor, și să trateze cu prea mare blândețe pe învinși, care puteau deveni de a doua zi periculoși. Pentru toate popoarele aliate „Germanul rămânea de cealaltă parte a barierei; era *Hunul, Boșul*. Războiul era o crimă, de care el singur era responsabil”¹⁵). De aceea Societatea Națiunilor — supremă garanție a păcii, în ideologia wilsoniană, prescrisă în al XIV-lea punct din faimosul discurs al Președintelui, ținut în Congres, la 8 Ianuarie 1918, — trebuia să fie „perpetuarea alianței care câștigase victoria, garanția perpetuă a cauzei dreptului și a justiției, pe care Puterile Aliate și-o atribuiau a fi luptat pentru ea”. (F. H. Simonds).

Aceasta fiind situația, vom remarca că în Conferința Păcii se punea chestiunea de a se găsi modalitatea cea mai potrivită spre a se concilia cele două curente, *european și american*, derivante ale uneia și aceleiași concepții, de a se realiza o pace, ce s'ar inspira din *ideia de drept*, cel european inclinând a se inspira din tradițiile trecutului și realitățile europene, cel american, partizan al unei ideologii integrale. Calea tranzacțiilor între aceste curente era astfel deschisă.

* * *

Concepția europeană a păcii a fost cu energie susținută, în sânul Conferinței, de către G. Clemenceau, care în numele Franței, în căutarea unei efective securități, prin pace, nu pregeta de a arăta inconveniente unei păci fără *îvingători și învinși*. „Este esențial —

13) Frank H. Simonds, *Histoire de l'Europe d'après Guerre*. Paris, 1929, p. 25.

14) *Ibidem*, pag. 25—26.

15) *Ibidem*.

spunea el — ca învingătorii să fie asigurați că vor obține avantajii mai reale, mai solide decât acele pe care ar putea să li le aducă teoreticianii, ce lucrează în vid, și sunt călăuziți de principii abstracte¹⁶⁾.

Pentru Clemenceau, aceste avantajii mult dorite trebuiesc căutate mai ales „în vechiul sistem al alianțelor, al frontierelor solide și bine apărate, al armamentelor și echilibrului forțelor... pentrucă, adevărul este că din timpurile cele mai îndepărtate ale istoriei, popoarele s'au aruncat veșnic unele asupra altora, pentru a-și satisface interesele lor egoiste...¹⁷⁾).

Acestui fel de a vedea pacea, Wilson îi răspunde, condamnând învechitele sisteme de echilibru, de forțe și de alianțe, pe care le considera ca „izvorul tuturor intrigilor și a resentimentelor care nasc războiul. Pacea nu ar fi nici sinceră, nici într'adevăr garantată, dacă ele nu ar fi interzise în termeni formalii... Trebuie nu un simplu echilibru de putere, ci instituirea unei asociații de Puteri, nu rivalități organizate, ci o pace comună organizată“.

Și cum, în istoricul Conferinței de Pace, la fiecare pas se întâlnește antagonismul acestor două concepții, vom recunoaște că într'adevăr „rezultatul laborioasei ei activități este o pagină dramatică“ (Lloyd George). Dar din această activitate — în care se poate desprinde lupta de a se adapta ideologia, câteodată vagă, a Președintelui Wilson, unei politici realiste, — *a rezultat un progres vizibil pentru ideea de pace.*

Intr'adevăr tratatele de pace din 1919—20 concretizează pentru întâia dată concepția nouă a păcii, sub caracterul ei *relativ*. Ideea de *drept* rămâne călăuza principală în opera acestor tratate; *principiul naționalităților*, normă de drept public, constituie sinteza juridică a lor. Progresul realizat este considerabil; tratatele acestea reprezintă o mare afirmare morală¹⁸⁾. Tratatul dela Versailles (din 28 Iunie 1919) stipulând punerea sub acuzație a Ex-Kaiserului Wilhelm II, vorbește formal de „ofensa supremă adusă *moralei internaționale*“¹⁹⁾.

Tratatele de pace din 1919—20 urmăresc și proclamă o îndoită operă: a) *de restituire* și b) *de construcție*. Ele urmăresc o operă de restituire, prin înscrierea obligației *juridice* pentru Germania și Aliații ei, că ei „sunt responsabili, — fiindcă le-au cauzat, — de toate pierde-

¹⁶⁾ Citat de A. Tardieu (*La Paix*, Paris, 1921, pag. 105—6).

¹⁷⁾ Journal Officiel de la Chambre des Députés, 2-e séance, du 29 Décembre 1918.

¹⁸⁾ Mircea Djuvara, *Principiile și spiritul ultimelor tratate de Pace*. (In „Politica Externă a României“, pag. 17).

¹⁹⁾ Art. 227.

rile și daunele suferite de către Guvernele Aliate și Asociate și națiunile lor ca consecință a războiului, ce le-a fost impus prin *agresiunea* Germaniei și a Aliaților ei²⁰). Inspirat din principiul *responsabilității civile*, care isvorăște din greșeala comisă și din daunele ce au rezultat, astfel cum proclamă art. 1382—84 din c. c. francez, art. 249 și 723 din c. c. german, și în general, legislațiile moderne — acest text pune „principiul general al reparației integrale”. (M. Djuvara). O inovație, desigur, față de trecut, când domina principiul *indemnizației de războiu*, adeseori disproporționată față de daunele reale cauzate, și stipulată, cele mai adeseori, spre a distruge economicește pe învins.

Dar, cum am spus, aceste tratate urmăresc și o operă de *construcție viitoare*; și aceasta prin adoptarea ca normă călăuzitoare în reconstituirea Statelor a *principiului naționalităților* și a corolarului său, *dreptul de autodeterminare a popoarelor*, drept ce se concretizează prin mijlocirea *plebiscitului formal* sau prin *plebiscitul de toate zilele* (H. Hausser), superior ca valoare juridică.

* * *

Evident că și tratatele de pace din 1919—20 își au scăderile lor, unele destul de grave. Fapt inerent oricărei opere omenești, mai ales când ea rezultă din ciocnirea diferitelor concepții și idei²¹). Dar ele rămân, *cu un titlu de glorie*, prin aceea că urmăresc să realizeze o pace durabilă, ce se inspiră din *normele de drept*, proclamând decăderea tradiționalelor sisteme și principii, ce au prezidat timp de secole la elaborarea păcii, și indicând calea de urmat în viitor.

Această pace își găsește un *garant* și un *gardian* în Societatea Națiunilor al cărei Pact se înscrie la începutul tratatelor ce o proclamă.

Dar — a încheia o pace ce invocă protecțiunea *dreptului*, din care ea pretinde a se inspira, nu este totul; spre a asigura durabilitatea ei, *organizarea ei juridică* se impune ca un imperativ categoric.

Soluționarea acestei probleme constituie titlul de răspundere și de merit al omenirii post-belice. Deaceea a cerceta datele acestei probleme, a constata dificultățile ei, a desprinde realizările înfăptuite și a aprecia valoarea lor, nu este lipsit de interes.

GEORGE SOFRONIE

20) Art. 231 din Trat. dela Versailles.

21) „... l'histoire de la Conférence de la Paix de 1919 fut celle d'un immense marchandage entre les principes anciens et les principes nouveaux, entre le vieil ordre et le nouvel ordre”. (W. Raafat, *loc. cit.*, pag. 87).

PLOAIE

Ce dulce sună ploaia 'n geam! Auzi
Cum curg în streășini lacrimi șiroaie?
Prietenă — și ochii mei sunt uzi;
Un murmur drag mă leagănă.. E ploaie.

Dar peste nori ce stele stau de pază?
Știu ele de iubirea noastră?
O, ploaia 'n care încă mai veghiază
Sus stelele, jos pleoapa ta albastră!

Vezi fulgerul cum sfârtică 'ntunericul
Și cerul cum se umple de lumină?
În tine plouă liniștea senină,
În mine scapără adânc Feericul.

Dă-mi mâinile. Adoarme-ți trupul scump.
Aș vrea să cânt cu lacrimile mute...
Plic-plac- (auzi afară) -plic-plac-pliump!
Mari lacrimi cad, necunoscute.

E ploaie dulce 'n noaptea asta scumpă,
Când cerul cheamă zorile uitate,
Lumina dimineții să irumpă
În nesfârșit ocean de bunătate.

N. CARANICA

POVESTEA UNUI FAPT DIVERS

Când își răsucea mustața între vârfurile degetelor, era fără îndoială pornit sufletește. Ceva dospea în vagul privirii, nereușind să iee forma unei imputări. Hotărît, mișcarea mecanică a plimbării de-a latul și-apoi de-a curmezișul odăii dovedea neliniștea dlui Melinte. Din când în când își sprijinea capul în ceafă, concentrându-și atenția în vid; apoi cașicând așteptarea l-ar tortura, își relua plimbarea, urmărind tipicar conturul zăbrelit al parchetului. La capătul opus se împiedecă inevitabil, — pentru a nu știu câtea-oară — în același colț de covor răsfrânt nenatural în aer.

Zăduf de primăvară; în geam zornăit de bondar captiv și nesuferit. Iarăși hópul nesuferit, — și dl Melinte se așterna cu talpa să culce coítul rebel. Apoi se plecă, fără pricină evidentă, și rămase chincit în vinele trupului pradă descurajării.

Ah, nu așa și-a închipuit el după-amiaza aceasta. Nu așa visase el desfășurarea primei aventuri din viața sa, în vederea căreia luase cu chirie garsoniera, să poată primi în lux și confort agreabil femeia adorată. Adunase în minte toate frazele, cari puteau să apropie cătuși de puțin tălmăcirea sentimentelor sale de venerațiune. Și era sincer fiindcă nu știa iubi.

Dl Melinte era funcționar de carieră, sobru și cumpătat; om ce nu ieșea din orbita deprinderilor sale zilnice.

Un prieten îl invitase în cercul său familiar, cu ocazia unei nevinovate serbări onomastice, și, sfiicios cum era dl Melinte, stătuse mult timp la îndoială, nu cumva... cineva... vre-un interes. Ținea asta dela maică-sa: „Ferește-te, puiul maichii, nu uita, că din truda părinților ți s'a hărăzit avere; nu care cumva să ți se agate, — pe nebănuite — ciucuru'n tichie, că-i mai tartoră femeia decât necuratul și mi te trezești însurat înainte de-a ști cum”.

Se hotărîse deja să refuze invitarea, când se pomeni cu prietenul în casă, în chiar ziua chiulhanului: „Mă, n'o să ne lași tu să stăm treisprezece la masă?” — și față de acest argument fatal, dl Melinte se resemnase. Acceptă.

Acolo, — îi eși în cale soția prietenului și din clipa, când își aruncase privirea asupra făpturii acestei femei, simțise un fel de ameteitoare înmărmurire. Existau asemenea ființe? Dacă ar încerca să definească aevea ce anume îi plăcea: formele catifelate ce unduiau în mișcări ațățătoare? farmecul zâmbetului cu nepătrunse înțelesuri? — n'ar ști ce să spună. Cuvintele sunt mult prea lipsite de conținut, pentru întruparea volburei ce clocotește 'n om. Chipul ei nu-l poate evoca numai numele gîngăș, — numele ei diminutiv „Olguța” — și dl Melinte șoptește cu nesfârșită evlavie acest nume: „Olguța”...

În momentul acesta se deschide ușa larg și un picior, cu șorțul alb își face apariția. Aduce pe-o tavă mare felurite flecușete de gustare și se oprește foarte mirat de atitudinea admirativă a domnului Melinte.

„Ați pierdut ceva, coane?” și se zgâiește cu mult interes dincolo de tavă, care-i acopere prea mult din perspectivă.

Dl Melinte simte cum i se uncă sângele în ochi și se ridică. Privirea lui cuprinde întreg aranjamentul de pe tavă: garnitura de porcelan tot cu părechea, așa după cum i-o dictase imaginația. Piciorul s'a apropiat cu băgare de seamă de locul unde stătuse plecat dl Melinte și 'ndemnat de o curiozitate nesatisfăcută, întreabă încă o dată:

„Ați scăpat ceva, coane?”

Procesul de gândire al dlui Melinte e foarte sumar. Se simte ridicol în fața piciorului, care-și suie și coboară privirea de-alungul figurei sale costelive. I se pare că băețul se strâmbă, că mizeria lui sufletească e luată în bătae de joc și-atunci, cu o zvăcnire a brațului, apucă pe băiat de ceafă și-l repede.

„Vezi-ți de treabă, ogârjitule!” — Atâta e tot ce poate mugi cu ciudă. Tava sboară cu ocolăș unghiular de-a dreptul în părete și vesela se răsfăță într'o ploaie șgomotoasă de fărâmituri de-alungul podelei. Piciorul trântit pe burtă, se uită năucit, când la păretele botizat, când la dl Melinte, care scos din sărite, își infundă pălăria în cap și-o ia vijelios pe scări la vale.

Asta i-a mai trebuit. Noroc că a avut prudența să aleagă un cartier, unde nu-l cunoștea nimeni; altfel ar fi ajuns de pomină.

În graba pasului nu se uită la nimeni. Il frământă o viziune sinistră: Dacă ar fi fost împreună cu Olguța, și ar fi fost surprinși în intimitatea desmierdărilor? Ce imbecilitate neiertată, să comande gustarea; să expună ființa adorată privirilor altora; s'o compromită pe Olguța — și începe să-i pară bine că Olguța nu s'a ținut de cuvânt și nu s'a grăbit la întâlnirea plănuită.

La o încrucișare de stradă se oprește. Așteaptă să se libereze trecerea și se învâрте nerăbdător pe loc. O voce cunoscută îl apostrofează:

„Dle Melinte, ce bine-mi pare, că Vă întâlnesc” — și fiindcă el rămâne împietrit, abia ducându-și două degete la pălărie, duduia continuă, — „am să Vă comunic o mare noutate... mă logodesc”.

„Da? — întrebarea dlui Melinte e încă absentă și duduia are senzația că el n'a sesizat bine importanța evenimentului.

„De astădată mă logodesc la sigur, d-le Melinte. Sora mea Olguța pregătește deja lista invitațiilor”.

La auzul „Olguței” — dl Melinte tresare și roșește până'n creștet. Vorbele i se mpâslesc pe limbă și pleoapele îi bat nervos. Iși aude propriul glas, parcă din mare depărtare:

„Mă bucur, duduie Sofico”.

Fata îi mulțumește cu un clipît repede din gene. A observat buimăcirea dlui Melinte și e bucuroasă. Se uită lung la dânsul. Poameții umbresc groapa scofălcită a obrazului; buzele subțiri sunt contractate. Sofica simte pentru el un amestec de simpatie și compătimire camaraderească, aidoma sentimentului de respect ce și-l poartă invalizii unul altuia. Dl Melinte e urit, — inexprimabil de urit, dar conștiința uriteniei creiază un fel de solidaritate între cei loviți de imperfecțiunile naturii. Sofica știe că e umbră pe lângă strălucitoarea frumusețe a sorei Olguța. Are ochii ponciși în sens vertical; o statură fără linii și își însoțește vorbele cu un gâlgăit caprifonic.

„Să trecem” — zice ea, fiindcă ține mult s'o vadă lumea însoțită de-un cavaler.

„Da” — îngână el întins și cei doi își împletesc umbletul într'un ritm cu totul rebel, dânsa mergând în cadență pasărească, iar el trudindu-se mereu să-și rețină amploarea progresiunii. Imbinarea siluetelor lor se disociază la fie-ce moment, cașicând drumul lor, prin mulțimea flotantă, ar devia la fiecare pas în direcții opuse.

II

La casa Olguței roiesc invitații cu grămada, ori de câteori e rost de vre-o veselie familiară. Masă aleasă; lume distinsă — și în forfota petrecerii, capriciile Olguței, cari încântă lumea. Nimeni nu se poate mândri c'ar fi putut cuceri intimitatea acestei femei, înzestrată cu grațiile unei feline periculoase. Admirabila armonie a fizicului o slujește minunat în jocul de pasiuni pe care știe să le stârnească, să le involbure și să le stăpânească. E mereu pe panta nehotărîtă între flirt și aventură, dar se știe opri brusc în plină lu-

necare. Și atunci are prilejul reușit să surprindă contrastul de sentimente între aparență și realitate. O cutezanță a vre-unui bărbat demascată la timp, — o satisface; un spor de venin pentru invidia unei femei, — o încântă.

Cu dl Melinte e altceva. Dl Melinte e un naiv fără păreche. Docil ca un rob și încrezător, ca un copil, el îi suportă toate capriciile, să fie cât de tari, fiindcă nu vede, nu aude, — e complectamente zăpăcit în prezența ei.

La început și-a bătut pur și simplu joc de el, mirându-se că nimic nu-l turbură din frenetica lui idolatrie. A încordat gluma, până a-l face să creadă, că-i acceptă atențiile.

I-a cerut o întâlnire, bâlbâind ceasuri întregi, expansiv, insuportabil, infinita lui adorație. Dl Melinte, — amantul ei? Ce aberație atroce. Ii vine să râdă cu hohot la simpla închipuire, că ar putea să-i fi luat în serios, șagalnica ei consimțire.

„Ce ai?” — o întreabă nedumerit soțul intrat pentru a treia oară să se convingă dacă pregătirile își urmează cursul normal în vederea primirii oaspeților.

„Mă gândesc la dl Melinte” — recunosc ea întorcându-se șerpuitor către bărbat. El o luă ușor de umeri și se adânci în ochii nevestei; apoi o sărută ușor pe buze:

„Ce copilă ești, Olguțo!”

Mângăierea o făcu să se cutremure. Dacă pe alți bărbați îi disprețuia, față de bărbatul ei se simțea prada celei mai puternice emoții. Il cunoștea dificil în satisfacerea capriciilor ei, dar în schimb îl adora cu voluptatea tuturor simțurilor.

„Sărută-mă mai tare” — se rugă șoptind, și bărbatul o strânse în brațe.

„Îți convine atât de mult acest domn Melinte — de suferi pocitania mereu lângă tine?”

Ea se ridică în vârful picioarelor să-i ajungă smârcul urechii și îi spuse ceva, de care el începu să râdă cu poftă, încheind cu aceeași exclamație: „Ce copilă ești, Olguțo!”

Ușa se deschise năsalnic.

„Vă surprind în dolcissimo conjugal. Iertați-mă!” Vorbele în loc să fie vesele, se răstoarnă agitate. Sofica e stăpânită vizibil de-un sentiment de profundă încordare. S'apropie furtunatic de sora mai mare; o cuprinde de gât și se zbate puternic emoționată în brațele acesteia.

Bărbatul iese aferat întru întâmpinarea celorlalți oaspeți, de-a căror intrare răsună cu vuet întreaga casă. Olguța e severă, pornită pe dojană: „A trebuit să îmbraci numaidecât o haină închisă, ca să

apari inutil de bătrână. N'o să 'nțelegi niciodată, că numai jocul de lumină fascinează pe bărbați" — și Olguța își poartă cu voluptoasă înfrigurare palmele peste trupul ei sculptural, înfășurat în solzi sclipitori.

Sofica nu-și mai poate stăpâni neastâmpărul:

„Te implor, Olguțo, — spune-mi cine-i?" ...

„Să te mulțumești de-ocamdată cu asigurarea, că-l vei cunoaște suficient de repede" ...

„Vrei să mă umilești?" ...

„Vreau să te cruț de desamăgiri ca cele din trecut" ...

Aluzia e transparentă; Sofica știe ce'nseamnă această trimitere la trecut. Se mai logodise odată, cu un tânăr, pe care-l crezuse sincer. Idilă fără noroc, zădărnicită ca atâtea alte combinații, de nemiloasele împrejurări. Biata fată, desmoștenită de orice farmec atractiv, n'a reușit să rețină pe nici unul, din clipa în care se informa de starea materială precară a familiei.

Acum Olguța își luase angajamentul s'o mărite. Chestia era dacă Sofica voia să consimtă pur și simplu, și Sofica a consimțit, fiindcă măritișul, — în orice condițiuni — era o punte de salvare. Credea, că va obține lămurirea la timp, să nu plutească în acea destrămătoare încordare lăuntrică, ce-o cucerise din ziua în care acceptase să-și joace rolul mut.

La masă ajunse să șeadă lângă dl Melinte. Intâmplător? Sigur, căci dl Melinte, — inexpugnabil în taciturna lui idolatrie, — avea ochi numai pentru Olguța. Răspundea monosilabic și vag, iar când servirea bucatelor îi silea să se măsoare din priviri, dl Melinte își sucea gâtlejul din vine, bulbucându-și omușorul — de-o pregnantă osoasă — de-asupra gulerului înalt. Apoi o serie de mișcări, în funcție de înghițiturile seci, cari determinau evadarea sau eclipsarea omușorului după guler, — întotdeauna cu un sunet tocit de nesuferit. Sofica făcu eforturi disperate să fie atentă, să vorbească, să rădă, — să scape de obsesia curiozității nervoase ce-o tortura. Cine-i? Cine-i?

Zgomotul mesii se curmă la ciocnetul unui păhărel din capul mesii. Amfitrionul se ridică radios și anunță oaspeții, că soția — doamna Olguța — are o surpriză pentru toată lumea. Acest „toată lumea" este semnificativ și Sofica simte leșinul momentului.

Dl Melinte își uită buzele întredeschise și își răsuțește mustața între vârfurile degetelor. I se pare o profanare să asculte altcineva decât dânsul, glasul Olguței. Privirile lor se încrucișează lung și pătrunzător și o vălurime fierbinte îi furnică prin tot trupul.

„Anunț această masă veselă despre fericitul eveniment al logodnei sorei mele Sofica...”

Privirea Olguței a devenit fascinantă... stăruie... îl consumă... îl desființează de plăcere. Se lasă pierdut în bătaia acestor mângăieri infocate și abia dacă percepe rostul vorbelor. Ah, da. Dudaia Sofica, se logodește. I-a mai spus-o cineva aceasta, Să-i fie de noroc. Ce-i pasă lui de ciocârtenia asta de fată. Când își ridică un ochi, celălalt fuge după pleoapă. Halal de bărbatul, care o răbdă'n casă.

Toți oaspeții s'au ridicat; din toate părțile răsună: „Cine-i fericitul?” E răs, gălăgie și voie bună. El așteaptă impasibil, să vină logodnicul, să-l scutească de vecinătatea insuportabilă a fetei:

„Ce bine că se mărită” — gândește, și întreaga încordare sufletească se anină din nou de făptura Olguței.

A spus ceva? Ii pare rău, că n'a înțeles, dar o vede că se apropie de el și inima începe să-i bată a răzmeriță. Liota mesenilor răgește să spargă timpanele un „trăiască” răsunător — în timp ce Olguța s'apleacă spre Sofica și o sărută șăgalnic; apoi cu o adorabilă invitație întinde brațele înspre dânsul. Înspre dânsul?!

„Dragă domnule Melinte...”

E acum aproape de tot și atingerea trupească îl buimăcește. Amețit de vâlmășagul simțurilor, i se pare că jur împrejur s'a pornit un clătiniș ce-l ia de pe picioare. Olguța l-a prins de după cap, i-a întors încetișor fața, — apoi i-a simțit ambra buzelor moi:

„Vreau să o faci pe Sofica fericită”.

Cu răsufierea reținută și pleoapele strânse de comoția unei fericiri desăvârșite, dl Melinte se lasă pradă tuturor feliicitărilor. Se lasă târit în toate părțile, hărțuit de zeci de întrebări și ghiduşit de glume scăpărătoare... lui nu-i pasă. Atitudinea lui are fixitatea lemnoasă a unui somnambul, care nu mai știe unde e și ce face. Pe buze simte mereu gâdiltoarea apăsare... Ce știe lumea?

Incepe să golească, lacom, pahar după pahar, așa cum a știut Olguța să'nfrunte pe toți sărutându-l în văzul tuturor.

Nu știe nici cine l-a dus, nici cum a ajuns acasă. În cealaltă zi însă își poartă capul nițeluș mai ridicat și când colegii îl întâmpină cu feliicitări, întrebându-l dacă e fericit, — le răspunde cu un aer suveran:

„Mă băieți — voi nu știți ce-i viața”.

III

Dl Melinte e în razna pregătirilor. Olguța și-a anunțat vizita protocolară la cotlonul lui de burlac, amenajat de-acum să servească

de adăpost neprevăzutei căsnicii. Ici colea îl mai supără câte-un obiect ne la locul lui și pare nemulțumit cu înfățișarea mobilelor noi ce și le-a comandat; dar nu mai poate schimba nimic. A urmat întru toate sfaturile Olguței și e nehotărît în conștiința lui, dacă n'a uitat ceva din aranjament. Deasupra unei vitrine cu sticlă, a atârnat icoanele bătrânilor lui părinți. Acum se uită la chipul mamei sale, în portul ei simplu din popor și vede mustrarea în colțul buzei. Știe el de ce le face toate astea.

S'a obicinuit cu gândul, să presupună pretutindeni prezența Olguței. Colo în legănarul arcuit și confortabil, — răsturnată pe spate și mototolită de pasiune, sau dincolo pe dormeză invelită în scoarța ce-a admirat-o mai rândul trecut într'un bazar. Pe urmă când aruncă o căutătură spre cele două paturi — culcușuri pline de mister și voluptate — se'nfioară până în mădulare și se întoarce. Fimța Olguței îl obsedează, încât i se pare că îi aude pasul. Da. De astă-dată nu s'a înșelat. Canatul ușii dela antreu s'a trântit ușor și câteva momente mai târziu, se vede pironit locului în fața Olguței și a logodnicei. Nu știe ce să îngâne. Mâna lui mare și-o rășchiră în părul zburlit și gura descleștată refuză articularea vorbelor.

Olguța e satisfăcută. Dintr'o singură ochire constată belșugul și se feliicită de iscusința ei. N'a fost lucru ușor, să-l prindă. Crezuse chiar că îndrăsneala ei depășise posibilitatea de realizare. Totuși dl Melinte se dovedise, om cum se cade. A acceptat fără împotrivire înfăptuirea unui gând la care ținea mult, — s'o vadă pe Sofica așezată.

Dl Melinte simte întreaga înfiorare a momentului, Olguța e la el... se uită la tot ce-a strâns el să-și înfrumșeteze casa. Nimic nu-i scapă. Fiecare gest de admirație descătușează în el extaz și mângăierea unui obiect cu mânuța ei delicată, o simte ca o directă atingere de dragoste.

„Priviți scrinul acesta japonez lucrat în email — doamnă Olguță“. Măinile lui tremurânde scotocesc prin bisactelele secrete, — „se folosea în vechime pentru păstrarea mesagiilor intime“...

„Nu-mi spune doamnă... spune-mi Olguțo — doar peste două zile suntem rudeni“...

„Și noi căsătoriți!“ — adaugă Sofica simplu și cu convingere.

Dl Melinte nu răspunde. Fuge confuz spre ușă și se oprește la jumătate distanță. Ar vrea să scape de supliciu, ce i-l stârnește Sofica prin prezența ei și n'are idee cum s'o îndepărteze. Șovăiala lui îl face să-i iasă toate pe dos. Ascultând de gesturile Olguței, se trezește dintr'odată braț la braț cu Sofica, trecând singuri dintr'o odaie în cealaltă. Foarte târziu se dumirește și întrebă:

„Oare doamna Olguța... Olguța voiam să zic...”

„O fi rămas în urmă, — răspunde Sofica — e probabil ostenită... a avut o explicație acasă...”

Dl Melinte simte că e inutil să întrebe cu cine a putut avea Olguța o explicație. Imaginația lui aprinsă a pătruns cu ascuțime miezul realității. Inevitabilul soț. Numai dansul avea nemeritul privilegiu, să prilejuiască supărări ființei adorate.

Abia dacă reușește să îngâne cu buze tremurătoare:

„Pentruce?”

Sofica nu observă intensă mâhnire ce vibrează'n glas. E satisfăcută că poate vorbi, — și e satisfăcută mai ales, că dl Melinte o ascultă sorbindu-i vorbele cu nestăpânită pasiune.

„Și-a dorit de mult o bijuterie. Ceva prețios, fiindcă o femeie frumoasă ține să fie neegalată. A văzut niște solitari, — o frumoșețe de model, cu spăngi de briliante. Creație unică, — adusă anume din străinătate” — și Sofica descrie amănunte, fiindcă și dansa a fost la bijutier să aleagă „ceva în vederea solemnității cununiei”.

Pe dl Melinte nu-l interesează însă altceva, decât desamăgirea Olguței. E profund ultragiât în sentimentele sale de venerație, dar simte o voluptuoasă mângâiere, pentru lipsa de delicatețea a bărbatului. Ah ruptura, — de-acum trebuia să se producă ruptura iremediabilă, definitivă, ireconciliabilă între dânsii și dl Melinte găfăie:

„A refuzat să-i cumpere solitarii?”

„Olguța e înțelegătoare. Știe să renunțe la plăcerea de a avea un obiect exagerat de scump și de altfel... intenția era să găsim ceva frumos ce să-ți pot oferi”....

Biata fată profund convinsă, că atenția ce-a reușit să trezească îi aparține, s'apropie cu evlavie sentimentelor fără prihană, ținând între degete, un ac de cravată, cadoul ei pentru mire.

Ochii lor se'nâltnesc într'o încrucișare desperechiată și dl Melinte, cuprins de-o tumultoasă repulsiune se apără răgușit, cu brațele în aer.

„Să nu te apropii de mine... să nu te apropii”....

Sofica rămâne o clipă incremenită în postura pețitoare de întimități. Incercarea eroică, în care concentrase o nețărmurită gingășie de a-și capta logodnicul, dăduse greș.

Iși revine cu încetineala unei desmorțiri din letargie. Ce va ști ea oare face, cu sălbaticul acesta, care fuge de dansa ca de-o boală? Cum va ști birui viața alături de dânsul? Și începe să-și revizuiască toate planurile urzite în cursul nesfârșitelor zile de când e logodnică.

Olguța îi lăsase înadins singuri, să-și afle ei în de ei căile de apropiere. Zadarnic se trudise să însăileze raporturi mai strânse între dânsii, dl Melinte refuza să se supună. În loc să se ocupe cătuși de puțin de Sofica, își inchipuia fel de fel de nerozii. Mereu cu ochii țintă la ea, se strecura, când și cum putea, pe lângă dânsa și-i gângurea cele mai nesărate confidențe. L-ar fi socotit becisnic, dacă n'ar fi fost convinsă de sinceritatea scâlceniei. Vecinic aceleași bazaconii „că îi cunoaște nefericirea, lângă un bărbat, care n'are simț, care nu știe iubi, care nu vrea să-i cetească dorințele din ochi...” Ah, nu. Să se isprăvească odată comedia aceasta. Dacă până acum consimțise de dragul împrejurărilor să păstreze echivocul amabilităților, acum era datoare față de Sofica să înceteze farsa. Să înceteze cât mai neîntârziat.

„Olguțo!” Glasul dlui Melinte palpită de emoție conținută. Aspectul lui are ceva din nehotărîrea unor linii greșit conturate. Gâtul întins abia poate reține tendința de evadare a capului. Brațele mișcă de-alungul corpului, ca niște cângi inerte și de prisos.

Hotărîrea încă nelămurită de mai nainte, devine certitudine. Olguța simte oroarea insistențelor ridicole și se ridică brusc:

„Unde-i Sofica?”

Peste obrazul dlui Melinte trece o sfâșiere. Lupta lăuntrică îl desfigurează cu totul.

„Olguțo, ascultă-mă!” — De astădată brațele fâlăiesc, ca niște tentacule bolnave.

„Ce vrei dela mine?”

„Ascultă-mă Olguțo... nu e necesar... să ne sfâșiem viața de dragul lumii... Sofica ne va sta pururi în cale... Olguțo... putem și fără dânsa să ne... vedem...”

Olguța înțelege dintr'odată întreg mersul cugetului și are un spasm de scârbă. Poate fi oare cineva atât de imbecil?

„Bărbatul te neglijează, Olguțo... nu ți-a cumpărat nici măcar solitarii... și e păcat de binecuvântarea zilelor tale... să le prăpădești cu dânsul”.

Olguța are un acces de furie.

„Să-ți fie rușine!” — și trece pe lângă el smâncind ușa. Dincolo plânge Sofica, ștergându-și ochii cu vâlătugul batistei. Privirea Olguței revine înspre dl Melinte amenințătoare:

„Smintitule!”

Apoi mergând către Sofica, o ia în brațe și o sărută furtunos. Sofica se sperie. Nu. Nu e nimic. O criză de nervi. S'a bucurat poate prea mult... și e simțitoare.

„Să nu-i fi oferit cadou un ac... e atâta dreptate în

superstițiile bătrânilor" ... încearcă sărmana să desmintă, dar dl Melinte tace împietrit, cu figura contractată, incapabil să zică un cuvânt.

„Mergem Sofico” — zice Olgața și își întoarce spatele, abia îngânând peste umăr: „Adio!”

„Și la revedere” — adaugă Sofica, simțindu-și inima mică, mică de tot. Bătrânii de pe părete, martiri muți în cadrele lor aurite, zâmbesc imperceptibil. Pe fața mamei a încremenit o umbră severă. Dl Melinte luptă cu glasurile lăuntrice, fără să le poată năbuși:

„Nu cumva să te afli însurat, înainte de a ști cum. Să te aperi, puiul maichii, — chiar dacă ar fi să te sfarme'n bucăți, — să te aperi!”

IV

Invitații așteaptă nervoși și nerăbdători prin odăi și coridoare pornirea convoiului nupțial. Soțul Olgaței are întreg ponosul organizării. O trenă impozantă de mașini e rânduită în fața casei. Masa de nuntă e dichisită după tipic fastuos. Biletele de wagons-lits pentru tânăra păreche sunt reținute.

E o nuntă în stil mare, Lume multă. Ghetele de lac frământă lustrul parchetului și glasurile reținute discută alene evenimentele curente. Olgața strălucește, — e fericită. Soțul ei a surprins-o, atunci când renunțase deja în gând, cu splendidă bijuterie dorită. Niște solitari admirabili, pe cari ea îi poartă ostentativ și lasă să-i fie admirați de cucoane.

Zgomotul unei mașini s'a oprit în fața casei. Ușile trântite se aud distinct și Olgața a ridicat sprâncenele, privind spre ușă. Așteaptă dintr'un moment în celălalt să apară mirele, — dl Melinte.

O mișcare neobicinuită se transmite dintr'un capăt la celălalt al încăperilor. Nervozitatea a luat o formă mai accentuată și Olgața se încrunță ușor. Zărește pe soțul ei venind spre dânsa și percepe vestea abia șoptită: „Cavalerii de onoare” nu l-au găsit acasă.

„Nu l-au găsit?” — repetă ea nedumerită.

„In orice caz au venit fără dânsul” — continuă el și-apoi cu dârzenie: „Mă duc să văd unde-i”.

„Mult se mai pregătesc tinerii noștri” — observă o bătrână cu tața destrămată de sbârcituri — au reușit să ne facă impacienți”.

„Trăim în lumea contrastelor, scumpă doamnă, zimbește Olgața cu buzele strămbate. — Bătrânii se grăbesc — și paradoxul logic este ca tinerii să fie nepăsători la zăbava timpului”.

„Aud că dl Melinte e foarte bogat” — observă o altă cucoană insidios.

„Și o iubește pe Sofica nebunește”, — întregește Olguța cu multă stăpânire de sine.

Mireasa își face intrarea încunjurată de felicitări unanime. Arată bine în albul imaculat. Olguța o cuprinde ușor în brațe și o sărută pe frunte. Neliniștea ei i se transmite instinctiv. Olguța îi șoptește:

„Vine acuma”.

De-afară răsbate zgomot. Lumea se'nghesuie, parcă toți ar avea intenția să intre în sală. Intre oaspeți, — un tânăr cu eșarfă. Ofițerul stării civile.

În ușă a apărut soțul ei — grăbit și palid — irizând din fiecare trăsătură a feții descompuse, o ciudă fără margini. Glasul lui tremună când se adresează oaspeților:

„Vă solicit încă puțină îngăduință... sărbătoritul nostru mire... sosește în curând”.

Sofica are exact aceeași pătrundere auzind acest „încurând” cași Olguța. Care va să zică nu l-a găsit. Toată vorbăria nu are alt scop decât exasperanta încercare de-a câștiga timp. Timp cu orice preț, de-a distanța nemai pomenita rușine ce amenință actul cununiei.

„S'a întâmplat o nenorocire” — șoptește Sofica.

„Nu fi copilă” — încearcă Olguța să o liniștească, dar întrebarea ochilor e confirmată de scrâșnetul reținut al soțului.

„A fugit nemernicul dela locuință și n'a mai dat azi pe-acolo ziua întreagă”.

Olguța simte cum se năruie înrânsa echilibrul sufletesc. Nervii nu o mai slujesc și mintea a încetat să mai reacționeze. Simte tâmpenia paraliziei și se lasă în puterea soțului, care-i șoptește agitat:

„Nici o slăbiciune te rog. De altă dată să-ți controlezi fanteziile. Chiar așa năuc nu-i omul să se supună orbiș capriciilor tale. Prost am fost, că am lăsat să ajungă lucrurile până aci”.

Oaspeții încep să simtă inutilitatea așteptării. Își fac semne discrete, șoptesc cu compătimire răutăcioasă, și așteaptă fiecare îndemnul celui alt, să meargă la stăpâna casei să-și exprime regretele, dând astfel semnalul depărtării generale...

Acest cineva care înaintează acum și e aproape ignorat, fiindcă toată lumea se uită spre eșire, nu este altul decât... dl Melinte.

În mână poartă cu multă evlavie o cutioară și cu ochii ficși îndreptați spre Olguța, își rostește scuza, bâlbind cuvinte fără legătură.

„Ți-am adus aceasta... să mă ierți... Olguțo!”

Olguța are o exclamare delirantă. Prinde mâinile dlui Melinte, care încearcă zadarnic să deschidă cutioara. Înăuntrul sunt solitarii,

pe cari bărbatul întârziase să-i cumpere, — solitarii doriți de Olguța, pentru cari a alergat dela giuvaergiu la giuvaergiu, izbutind să obțină în ultimul moment bijuteria. E ofranda prin care s'a gândit să-i implore iertare — să șteargă urmele primei lor certe, primei sale mari supărări.

În ochii dlui Melinte e o strălucire fără seamăn. Olguța îl îmbrățișează, îl numește „dragă” — „scumpule” și nu mai contenește de bucurie.

Oaspeții fac cerc în jurul lor și Sofica așteaptă cu inima rătăcită de umilință, un semn de apropiere din partea lui.

„Ah, ce minunată bijuterie, ce cadou superb de mireasă, — Sofico surioară, sărută-ți mirele care ne răsplătește așteptarea cu un dar magnific”...

Sofica s'a legat de gâtul dlui Melinte. Mintea ei e rătăcită de emoția momentului. Nu pătrunde adevăratul rost al acestui dar pierdut din cer chiar în clipa, când totul păruse pierdut. Ochii ei îneguriți de o ușoară lăcrimare, nu observă figura încremenită a dlui Melinte. Perfida interpretare a cadoului, l-a uluit, fărâmițându-i toată puterea de rezistență.

Inert și absent asistă la ceremonialul sec al ofițerului de stare civilă, parcă n'ar fi vorba de propria lui căsătorie. Apoi se lasă târît de curentul oaspeților, reținând doar zgomotul surd al mașinelor, intră în biserică, înaintează cu pași nesiguri spre altar și dă răspunsurile cerute de preot, după cum i le șoptește soțul Olguței, la ureche. Din când în când aruncă o privire resemnată spre Olguța și într'un târziu, nici el nu știe când — în cursul celebrațiunii religioase, sau pe urmă la masa nunții, — vede, că Olguța poartă în urechi niște solitari, asemănători cu aceia pe cari i-a cumpărat, — dar nu sunt solitarii lui.

O nesfârșită înfiorare de durere îl săgeată și dacă nu ar fi atâta lume adunată la masă — ar plânge. Ar plânge așa cum n'a mai plâns niciodată pentru norocul lui îngropat și prilejul pierit pentru totdeauna, de-a cucerii dragostea aceleia, pentru care a jertfit totul.

Iși reazămă capul în cot și cu îndărătnicie stupidă începe să bea. Tot timpul mesei nu scoate un cuvânt. Împietrit ca un somnambul, — abia dacă tresare, când dă întâmplător cu ochii de Sofica. I-ar veni atunci să izbească de ciudă cu pumnul în sticlării, dar nu află atâta putere să-și ridice brațul — și continuă să bea.

Olguța e exuberantă de voe bună, fiindcă toate s'au întors spre bine și are grijă să-și năcăjească bărbatul pentru reproșurile nemeritate.

„Totuși, femeia se dovedește superioară în asemenea afaceri. Un bărbat își pierde prea repede calmul”.

„De astădată mă dau bătut”, — răspunde el și consultă ceasul de buzunar, în vederea plecării trenului.

Olguța se scoală și oprindu-se în dosul mirilor, îi cuprinde pe amândoi de după gât.

„Copii, — e vremea să vă pregătiți de plecare”.

Di Melinte aprobă cu un sughiț rebel, inclinând capul resemnat. Da... merge, merge ori unde-l va comanda.

Cu mare anevoe își adună picioarele și descalică din scaun. Sofica îl sprijinește cu băgare de seamă, despărțindu-se de Olguța cu lacrimi în ochi. Olguța îi petrece și-i amenință surzând cu degetul.

„Copii fiți cumiți să nu scăpați trenul”.

„Di Melinte are un acces de irezistibilă voie bună. Ar juca, dar nu reușește să-și salte decât piciorul drept. Brațele descărmate i se agită în aer — își țugue buzele — și din când în când răcnește cu îndărătnicie.

„Nu sunt beat — să nu credeți că sunt beat”.

Afară așteaptă mașina să-i ducă la gară. Șoferul e neliniștit de întârziere și când apar, le deschide grăbit ușa, uitându-se întins la păreche. E un băiat dela țară și poate pentru întâiași dată însoțește o păreche abia cununată la drum. În mers atenția lui se concentrează mai mult la ce se petrece în semiobscuritatea mașinei decât la drum, — nu observă însă nimic ce să-i ațâțe curiozitatea.

Di Melinte șade impasibil și pierdut într'un colț, iar dânsa nici măcar nu îndrăznește să se aplece spre dânsul.

„Adecă așa se petrece la domni nunta?” — îi trece prin gând și îl cuprinde mila pentru pustietatea inimilor, ce s'au legat pe viață, una de alta.

În vâltoarea de oameni ce se agită, aleargă, se'nghesuie înspre trenurile în plecare, voința individuală se anulează. Di Melinte se simte prins în curentul lumii și purtat fără voia sa, pe scări, prin coridoare, peste săli înainte, — irezistibil înainte. Un conductor serviabil pune toată graba necesară, în a-i sui în tren. Sofica a intrat pătrunsă de emoție în compartimentul cochet și evocator de intimități, — în timp ce Di Melinte s'a oprit în coridorul vagonului, cu mâinile încleștate într'o bară dela geam. Susurul monoton al trenului în mișcare îi cădentează în ureche, melodii stranii. Nepăsător și amortit se lasă legănat dintr'o parte într'alta, într'o plăcută uitare de sine. Se simte bine. Numai melodia metalică a roților începe să-l supere. Unde se află?

Involuntar își duce mâna la frunte să se șteargă de nădușeală și

își pierde echilibrul pe-un moment. Ah, se mișcă pământul sub el. E beat.

Și totuși nu. Țăcăneala statornică se repetă continuu într'un ritm din care involuntar se desprind cuvinte subconștiente. Cuvinte ce cadentează în armonioasă contopire cu sunetul roților.

„Te-ai căsătorit, — te-ai căsătorit... — te-ai căsătorit“.

Di Melinte deschide niște ochi mari, mari. Nebunie. Ce diavol i s'a cuibărit în auz de-l chinuie? Doar el... Olguța...

Își încordă memoria pentru a evoca imaginea ființei iubite, dar nu reușește. Tot ce i-a păstrat sufletul confuz, se topește luând aspectul aspru și neiertător al maică-si:

„Te-ai căsătorit... te-ai căsătorit...“

Di Melinte se înăbușe. Ar vrea să strige și se înhoalță inutil spre conductorul care-i cere biletele.

„Unde sunt?“

Conductorul se simte tentat să facă spirite:

„In călătorie de nuntă“.

A spus aeeva asta? Sau numai nervii lui încordați i-au alterat înțelesul. Stai frate... el a fost doar... a fost să cumpere... și fulgerător își aduce aminte. Solitarii. Intreg sbuciumul sufletesc revine ascuțit, — doborât. Recunoaște dintr'odată, că vocea lăuntrică i-a păstrat inconștient sensul evenimentelor prin care-a trecut.

Un spasm de inexprimabilă furie îl cucerește. Cine a îndrăsnit să-și bată joc în așa hal de viața lui. Să-i lege de gât o femeie, la care nu se poate măcar uita... Ah nu... nu... de o mie de ori nu.

Deschide ușa compartimentului la întâmplare. O lumină roz. Așternut imaculat — parfum pătrunzător. Un cap de femeie... un glas pe jumătate speriat. Di Melinte nu înțelege. Se năpustește înainte hotărît și feroce:

„Nu te vreau... nu te vreau...“

Femeia sgâlțâită de umeri, se luptă disperată și răsucindu-se șerpuitor din încheștarea tâmpă, reușește să pună mâna pe frână.

O cutremurătoare zguduire se produce. Di Melinte se simte lovit din toate părțile de sumedenia bagajelor, cari îi cad în cap, pe umeri, pe spate. Se prăbușește îndobitocit în genunchi, — dar nu se sizează realitatea. Trântit la pământ, mai agită pumnii încheștați, înspre un dușman imaginar și urlă cât îl țin puterile:

„Să mă sfarmi în bucăți... nu te vreau... nu te vreau“.

V

Poarta de sticlă se deschide larg.

Un plenipotențiar este întotdeauna un oaspe neobicinuit. Servi-

torul galonat, — strivit în atitudini slugarnice — conduce oaspele în salonul de recepție.

După o scurtă sincopă de așteptare, doi bărbați își strâng mâna, controlându-și reciproc gesturile de politeță reci și măsurate.

„Ce-mi procură imensa plăcere a vizitei excelenței Voastre?”

Ochii vulpeși au prins mișcarea celuiilalt. Mâna, care tremura puțin, scoate un teanc de hârtie.

„Lady Elynor... soția mea... îmi trimite un mesaj pe treizeci de coli de telegramă... un atac banditesc în tren”.

Fața adversarului se destinde. Are cunoștință de cele întâmplate și se grăbește să explice:

„Spre nespusă părere de rău... și exprimând în același timp cel mai profund regret... e vorba de molestarea neintenționată... a unui tânăr căsătorit, care a greșit compartimentul...”

Celălalt înfrânge poate pentru întâiași dată în viața lui stoicismul diplomatic. Falca i s'a descopciat, dând amploare exclamării:

„O... oh! Mirele s'a rătăcit în compartimentul nevestei mele?”

Capul adversarului confirmă, dar lămurirea, că: „Nu s'a întâmplat nimic... Vă asigur... nimic” — nu e primită. Apostrofa devine agresivă.

„Lady Elynor... are suficient temperament romantic, să recunoască natura agresivității... vorbește de violență... de eroismul ei incomparabil de-a manevra frâna de alarmă...”

„Exact excelență... E explicabil dramatismul emoției prin care a trecut lady Elynor... dar eroarea a putut fi repede lămurită. Odată părechea identificată, mireasa adevărată și-a luat mirele în primire”.

Se pierde mult timp, până excelența sa reușește să-și formeze o convingere.

„Ce unic prilej, de-a pătrunde în misterele nupțiale din Orient. Deprinderi cu totul contrare uzanțelor civilizate... Lady Elynor va fi încântată de explicările D-Voastre... Plecase atât de plictisită... Nu găsea nici un subiect inedit pentru noul ei roman...”

Și același ceremonial, — ca la intrare — se repetă.

Cei doi bărbați își înclină capul — își întind mâinile... supra-veghind formele de rigoare, reci și măsurate.

Totuși știrea vizitei personale a înaltului demnitar pătrunde în publicitate. La început ca simplul fapt divers, pe urmă brodându-se cele mai fantastice combinațiuni în legătură cu conjectura internațională.

Lady Elynor de sigur își scrie romanul. Iar viața împacă în sură uniformitate, toate reliefurile unei întâmplări bizare, silind voînța destinului să reintre în obicinuița comună.

METAFIZICĂ ȘI SOCIOLOGIE

Cu toate că operăm pe un material de proveniență istorică, punctul de vedere al cercetării noastre rămâne strict sistematic. Pentru că nu ne preocupăm raporturile empirice între metafizică și sociologie, ci exclusiv cele epistemologice și gnoseologice¹). Despre soarta istorică a metafizicii ni se povestește cu prisosință în orice tratat serios de istoria filosofiei. Totuși problema aceasta, dacă ar prezenta un interes special, ar merita să mai fie reluată. Noi o credem însă cu totul irelevantă. Intr'adevăr, aflăm că au fost veacuri în cari metafizica era socotită ca supremă strălucire a gândirii umane, în altele însă a fost aservită cu desăvârșire preocupărilor de altă natură, pentru că alte timpuri s'o doboare complet la pământ, desconsiderată și acoperită de ridicol. Nu mai departe, secolul trecut a fost pentru metafizică o epocă scurtă, dar intensă, de egală grandoare și decădere. Dar faptul acesta, ce semnificație oferă? Istoria ne prezintă aspectul empiric al metafizicii, prin definiție istoria însemnând empirie. Suntem implicit și împotriva pragmatismului²). Succesul unei gândiri nu ne spune nimic despre valoarea ei intrinsecă, el ne indică realități de pe un alt plan decât al adevărului (gradul de cultură și civilizație al societății respective, nevoile timpului, determinările economice și tot atâtea aspecte istorice). Din istorie nu ne interesează decât pozițiile cari dovedesc simțul sistematicului, cele cari, deși se desfășoară în istorie, sunt de natură logică, deci în esență sunt supra-istorice, extra-temporale. De aceea nici metafizica și sociologia considerate aparte, nici raporturile între ele, nu vor fi urmărite cu intenții istorice, adică ce sunt ele la un moment dat, ci pe drepturile și posibilitățile teoretice cuprinse în structura lor ca preocupări de adevăr (adevăr despre existență ca existență și despre existență ca societate).

Sociologia ca știință deplină și necontestată datează abia de curând. Preocupări de această natură se găsesc însă și în scrierile lui Platon și Aristot și a multora de atunci, în tot decursul vremurilor³). Dar despre drepturile de existență ale unei științe nu timpul hotărăște. Totuși, desbaterea

---

1) Menținem diferența între acești doi termeni, cu toate că la noi de regulă nu se păstrează. Epistemologia, corespunzătoare termenului german *Wissenschaftslehre*, este „știința științei“, adică studiul aposterioric al științelor în valoarea lor de obiectivitate; câtă vreme gnoseologia sau teoria cunoștinței (*Erkenntnislehre*, *théorie de la connaissance*) este studiul aprioric al puterilor noastre de cunoaștere, (v. pt. amănunte și documentare: A. Lalande: *Vocabulaire technique et critique de la Philosophie*, Paris, 1926, art. resp.).

2) Despre această doctrină, v. William James: *Le Pragmatisme* (trad.).

3) v. Baxa: *Gesellschaftslehre von Platon bis Friederich Nietzsche*, 1927, sau Emile Lasbax: *La Cité humaine*, I. *Histoire des Systèmes sociologiques*, 1927.

acestor drepturi se întâmplă după cerințele vremii, încât se poate atribui fenomenului și un aspect istoric. Se pare că și în materie de știință se repetă situația claselor sociale în care mai persistă prejudecata vechimei, a ascendenților trecuți în documente. Dar ce mândrie poate să-i ofere astronomiei: astrologia, sau chimiei: alchimia? În privința aceasta nu rămâne altceva de făcut decât să se calculeze fără romantism avantajele și dezavantajele trecutului. Vechimea poate prezenta pentru o știință avantajul de a se găsi în cadre definitiv fixate, cu toate problemele metodologice dela început rezolvate, cu rezultatele științifice necontestate, tot atâtea puncte de plecare și reper pentru alte cercetări. Dar posibilitatea aceasta se realizează fără nici o necesitate. De aceea o știință poate să încerce o justificare a existenței sale pe considerația vechimei (sau când e vorba de o justificare față de o știință mai nouă: pe anterioritate), e cazul, de o pildă, al etnografiei sau al istoriei, dar încercările de acest gen nu au nici o valoare epistemologică. În schimb dezavantajul unei științe de a fi nouă se întoarce într'un avantaj destul de important: neputând să fugă de discuție, trebuie să-și lămurească dela început toate drepturile la existență, fără nici un subterfugiu și fără nici o amânare.

Sociologia ca știință deplină e de apariție recentă. Numele ei datează dela Auguste Comte. Dar acesta e mai mult „nașul” decât „părintele” sociologiei. Pentrucă sub formă de filosofie socială ea datează anterior lui Comte, iar ca știință propriu zisă, s'a înfățișat ulterior lui. De realizările științifice hotărâtoare se leagă mai ales opera lui E. Durkheim. El e cel dintâi mare apărător al sociologiei, pe care o susține cu toate argumentele la îndemână în fața lumii științifice și reușește să se facă ascultat. Important pentru problema noastră este însă faptul că acum apar cele dintâi legături necesare între metafizică și sociologie.

Epistemologic, o știință există prin obiectul și prin punctul de vedere pe care și-l impune în tratarea acelui obiect. În discuția despre obiect apare cea dintâi necesitate logică a legăturii dintre o știință și metafizică. Sociologia nu poate ocoli nici ea această necesitate. Dar necesitatea însăși, de unde provine? Termenul de obiect n'are sens aici decât în accepțiunea de realitate, de existență. De existență în genere se ocupă metafizica, științele rup, în grupuri mari, câte un compartiment distinct din existență, pe care și-l împart apoi pe puncte de vedere și îl studiază în ce are el caracteristic. Dar pentru a compartimenta just nu te poți lipsi de viziunea de ansamblu asupra realității, adică nu poți nesocoti metafizica. E chiar ceace am vrut să arătăm. Problema însă e deosebit de interesantă, încât merită o stăruință mai amănunțită din partea noastră.

Obiectul sociologiei este realitatea socială. Dar despre această realitate nu există nici un acord în sociologie⁴⁾. Dimpotrivă, toate controversalele ei mari se poartă cu prilejul acestor discuții. Așa se explică și faptul că tratatele serioase de sociologie încep prin clasificarea sistemelor, în special după felul în care acestea concep natura vieții sociale⁵⁾. O examinare mai de aproape, din punctul nostru de vedere, merită două curențe fundamentale, care canalizează în mare aproape toate soluțiile existente, exprimând

4) Cf. P. Sorokin: Soziologische Theorien im 19. und 20. Jahrhundert (trad.), 1931.

5) Cf. O. Spann: Gesellschaftslehre, ed. 3-a, 1930; sau H. Freyer: Soziologie als Wirklichkeitswissenschaft, 1930.

două posibilități logice de rezolvare a problemei: individualismul și integralismul⁶⁾. În forme pure, individualismul concepe realitatea socială ca o asociație liberă între indivizi, accentul fundamental al doctrinei căzând pe individ ca singura realitate directă și autonomă la care se reduce în ultimă analiză întreaga viață a societății. Dacă se înțelege bine atitudinea, individualismul nu recunoaște o realitate proprie societății. Real cu adevărat e numai individul. Dar atunci, cum se asigură sociologiei un obiect, știindu-se că de individ se ocupă antropologia, știința naturală a omului și psihologia, „știința fenomenelor sufletești”? În punctul acesta curentul individualist se ramifică în mai multe direcții. Aceasta, când nu se oprește tocmai aici, ca o negare absolută a sociologiei de a se constitui ca știință. Amintim ca direcții vrednice de luat în seamă: contractualismul, psihologismul și relaționismul. Fiecare caută să ofere o soluție: să justifice sociologia asigurându-i un obiect, dar să nu recunoască și o realitate socială de sine stătătoare. Contractualismul⁷⁾ concepe sociologia în chip atomistic. Indivizi autonomi, dotați cu voință liberă, trăesc în asociație pe baza unei înțelegeri reciproce, a unui contract. Doctrina presupune o stare naturală prealabilă asocierii, din care oamenii ies prin încheierea acestui contract social. După Rousseau, reprezentantul cel mai de seamă al contractualismului individualist, pactul social fundamental cuprinde însă numai măsuri privitoare la bunul mers al vieții indivizilor în comun, — natura lui e prin urmare pur formală, — viața însăși se continuă pe același plan ca și al stării naturale: pe planul individualului. — „Trouver une forme d'association qui défende et protège de toute la force commune la personne et les biens de chaque associé et par laquelle chacun, s'unissant à tous, n'obéisse pourtant qu'à lui même, et reste aussi libre qu'auparavant. Tel est le problème fondamental dont le contrat social donne la solution⁸⁾. — Contractualismul individualist, singurul consecvent până la urmă, e lipsit de o metafizică propriu zisă, fundamentele lui se găsesc într-o filosofie socială specifică stărilor burgheze. Contractualismul este expresia social-teoretică a capitalismului. Pentru problema noastră de față, el nu prezintă nici un interes, decât ca argument negativ.

Psihologismul este tendința de a face să predomine sau chiar să stăpânească exclusiv punctul de vedere psihologic asupra punctului de vedere specific al sociologiei⁹⁾. Direcția aceasta numără printre reprezentanții ei un nume celebru al sociologiei: Tarde¹⁰⁾ și întreaga pleiadă a psiho-sociologilor din America¹¹⁾. (Din Germania merită să fie citați Brinkmann și

6) Termen pe care îl adoptăm pentru pozițiile opuse individualismului, întrucât termenii corecți etimologic: „socialism“, „colectivism“ au luat accepțiuni streine de știință, iar „universalismul“, cunoscut ca atare în literatura problemei, nu indică decât o subdiviziune a integralismului, cea a școlii dela Viena (Spann, etc.).

7) De citat Hobbes (Leviathan sau materia, forma și autoritatea guvernământului), J. J. Rousseau (Du contrat social ou Principes du Droit politique). Ca încercări de a fonda mai temeinic contractualismul, amintim pe A. Fouillée (La Science sociale contemporaine, 1880), teoretician al unui contractualism organicist și pe solidaristul crasi-contractualist L. Bourgeois (Solidarité, ed. II-a, 1926).

8) Du contrat social, Livre. I. chap. VI.

9) Pentru sensul larg, v. Lalonde, op. cit.

10) În special: Les Lois de l'imitation (ed. 7-a, 1921).

11) Ch. A. Ellwood, M. Mac Dougall, J. M. Baldwin, etc. Pentru bibliografie, v. Essertier: Psychologie et Sociologie (1927).

Stoltenberg¹²). Societatea e considerată ca o fenomenalitate în ordine inter-individuală, realizată fie prin similitudine, fie prin conștiința speciei, fie prin instincte și interese comune de conservare individuală. Iată definiția grupului social după Tarde: „Une collection d'êtres en tant qu'ils sont en train de s'imiter entre eux ou en tant que, sans s'imiter actuellement, ils se ressemblent et que leurs traits communs sont des copies anciennes d'un même modèle“¹³). De aici pretențiunea că înțelegerea fenomenelor sociale nu ne-o poate da decât psihologia. Sociologia poate fi cel mult o inter-psihologie sau o psiho-sociologie.

Psihologismul pare a fi lipsit și el de o metafizică propriu zisă. Sau are una veche, încă vie, dar nedeclarată fățiș, dualismul psiho-fizic, credința în două substanțe ultime: materia și sufletul. De aceea tot ce există în univers este reductibil la una din aceste două realități primare. Fizica și psihologia ar fi cele două științe fondatoare ale celorlalte științe. „Le psychologisme est la prétention de la psychologie à absorber la philosophie ou au moins à lui servir de fondement“, stabilește Couturat. Astăzi, datorită în mare parte atacului serios din partea filosofiei fenomenologice¹⁴), psihologismul este eliminat metodic din epistemologie, dar la unii psihologi mai persistă, uneori chiar inconștient. Ține și aceasta de multiplele deformări profesionale.

Relaționismul¹⁵) concepe viața socială ca o sumă a relațiilor trăite, dela om la om. „Nicht die Beziehung als allgemein Kategorie des Denkens ist die Urkategorie unseres System, sondern die erlebte Beziehung von Mensch zu Mensch“, — precizează von Wiese¹⁶). Relațiile dintre oameni, cu toate că nu au o existență de sine stătătoare — așa ceva nu se poate acorda decât termenilor relației — se bucură totuși de o perfectă colectivitate, ele sunt exterioare și transmisibile, încât pot fi supuse unui studiu independent: sociologia. Corespondențele relaționismului cu psihologia americană behavioristă (comportistă) sunt de netăgăduit. L. von Wiese cunoaște obiecția, dar n'o înlătură decât aparent: „Um Soziologie und Psychologie zu unterscheiden, habe ich geglaubt betonen zu müssen, dass Gegenstand jener Wissenschaft Handlungen, Gegenstand der Psychologie aber Bewusstseinsvorgänge sind“¹⁷). Psihologia are tot dreptul să-și întindă cercetarea

12) Brinkmann: Versuch einer Gesellschaftswissenschaft (1921). Gesellschaftslehre (1925). Stoltenberg: Sozio-psychologie (1914) și Seelgrupplehre (Psycho-soziologie, 1922).

13) Op. cit. pg. 73.

14) Husserl: Logische Untersuchungen (vol. I. 1900) și Scheler: Die Transzendentale und die psychologische Methode (ed. II-a, 1922).

15) Relaționismul e cunoscut și sub numele de Școala dela Colonia, având ca reprezentanți pe Simmel, Max Weber, von Wiese. Dar alăturarea acestor trei sociologi nu e lipsită de arbitrar, pentrucă numele lui Simmel se leagă mai mult de sociologia formală, adică studiul formelor sociale abstracte, pe cari le iau relațiile dintre oameni (v. Soziologie, 1908), iar Max Weber e cunoscut ca inițiatorul sociologiei comprehensive (verstehende Soziologie), adică studiul acțiunilor umane dotate cu sens (v. Gesammelte Aufsätze zur Wissenschaftslehre, 1922). Încât singurul reprezentant al relaționismului propriu zis rămâne L. von Wiese (Allgemeine Soziologie, 2. vol. 1924 și 1929) — ed. 2-a: System der Allgemeinen Soziologie als Lehre von den sozialen Prozessen und den sozialen Gebilden der Menschen (Beziehungslehre), 1933 — o expunere scurtă în Handwörterbuch der Soziologie, publicat de Vierkandt în 1931, art. Beziehungssoziologie.

16) Allgemeine Soziologie, vol. 2, p. 33 (1929).

17) Op. cit., p. 11.

și asupra acestui domeniu, pe care relaționismul ar vrea să-l asigure sociologiei. Că efectiv nu se întâmplă așa, nu ne mai interesează.

Relaționismul ca atare e lipsit și el de o bază filosofică. În Germania e taxat adeseori cu o nuanță de dispreț, ca un curent empiric. El este în primul rând a-metafizic și poate că tocmai pentru aceasta este și infructuos. Căci o legătură între lucrurile acestea există. La baza insuccesului total al individualismului în sociologie, trebuie căutată lipsa desăvârșită de preocupare metafizică. Toate direcțiile de acest fel au ca defect comun încercarea de a extinde fără o examinare critică prealabilă tipul științelor naturii asupra tuturor celorlalte științe, de a impune mecanismul cauzal și discursiv în cercetările vieții spirituale și de a se mărgini naiv la datele comune ale empiriei sociale. După o glumă cu tâlc, individualismul nu sesizează pădurea din cauza copacilor (cum dimpotrivă, unele din curentele opuse nu văd copacii din cauza pădurii). Toate acestea nu exclud însă ca unii din sociologii individualiști să fie paralel și metafizicieni, dar metafizica lor n'a stat și la baza sistemelor lor de sociologie. Din contră, se vor găsi integraliști cari nu fac metafizică aparte, dar esența fundamentării lor sociologice să se găsească în viziuni metafizice. Căci metafizică nu înseamnă decât pătrunderea din ce în ce mai adâncă, în miezul însuși al lucrurilor, în esența existenței și în existența existenței, lăsând la o parte aparențele înșelătoare și datele contingente ale empiriei.

Integralismul se fixează pe o poziție opusă, dacă nu contradictorie individualismului. În toate formele pe cari le îmbracă, integralismul susține existența unei realități sociale ireductibile la indivizii componente. Indivizilor prezenți în asociație li se adaugă un plus specific, aceasta constituie socialul. Sau pur și simplu, individul e socotit ca o abstracție, el nu există și nu poate fi conceput în afară de societate. Sau mai mult decât atât, el este socotit ca un produs ulterior al vieții sociale: Societatea este anterioară fie istoric, fie funcțional, fie logic indivizilor¹⁸). Integralismul are întotdeauna la bază o preocupare metafizică. În integralism metafizica e implicată cu necesitate, ea se subînțelege. Pentrucă sociologia se ocupă de existență ca societate, preocuparea ei primordială este deci societatea ca societate. Aceasta presupune ca un adevăr definitiv demonstrat existența însăși. În discuția asupra obiectului însă, tocmai aceasta e de demonstrat, încât preocuparea sociologică normală aici se inversează: sociologia este nevoită să se ocupe nu numai de societate ca atare, ci în primul rând de societate ca existență; prin aceasta ea face metafizică și devine metafizică, vrea, nu vrea. Individualismul sociologic nu are o metafizică, pentrucă el prin definiție înseamnă negarea vieții sociale; — integralismul dimpotrivă, are o metafizică în chip necesar, o metafizică încorporată în știință pentrucă înfățișează societatea ca existență (aceasta e însăși nota definitorie a curentului). Desprindem și aici trei direcții principale care merită o atențiune deosebită și în discuția noastră: organicismul, sociologismul și universalismul.

Organicismul în fond este biologism¹⁹). Societatea, în teorie organi-

¹⁸) Individul e socotit ca produs istoric de Durkheim (De la division du travail social), Bouglé (Les idées égalitaires) și Lévy—Bruhl, pe material etnografic (L'Âme primitive, 1927). Prioritatea funcțională a societății la Fr. Oppenheimer (v. Verhandlungen des 5. Deutschen Soziologentages, etc., 1927), logică la O. Spann (Gesellschaftslehre, ed. 3, în 1930), inspirat din Aristot (Politica).

¹⁹) Reprezentanții principali ai organicismului sunt: H. Spencer, P. Lilienfeld, A. Schäffle, R. Worms, Novicow (v. ref. în Sorokin, op. cit., pg. 54 și urm.).

cistă este concepută ca un gen particular de organism în sensul biologic al cuvântului. Trăsăturile caracteristice, constituția și funcțiunile vieții sociale sunt asemănătoare celei biologice. Vom găsi prin urmare și aici aceleași legi și principii explicative ca și în biologie. Aceasta va deveni știința fondatoare a sociologiei. Este ușor de surprins că organicismul înfățișează în sociologie răsunetul desvoltării exagerate a biologiei în veacul trecut. Biologia devenise filosofie. Metafizicile biologiste rumăra nume celebre ca Nietzsche, Dilthey, Bergson. Astăzi, încercările acestea sunt definitiv părăsite în sociologie. Totuși organicismul n'a fost complet inutil. Fără îndoială că nimic din afirmațiile analogiste exagerate și naive nu mai durează, dar cu studiul aprofundat și generalizat al vieții s'a pătruns totodată și în tainele existenței. Viața, împotriva multor teorii cari înfloreau tot în biologie, ne apare din ce în ce mai mult o realitate *sui generis*, ca un gen de a fi ireductibil la materia moartă. Viața începe să fie privită în sine și pentru sine. E greu de găsit vreo legătură directă între organicismul sociologic și „filosofia vieții”, dar amândouă au crescut în atmosfera aceleiași veac. Lozinca faimoasă a lui Dilthey: „Das Leben aus ihm selber zu verstehen”²⁰), care plutea în atmosfera spirituală a vremii și pe care se bazează azi antropologiile filosofice²¹), a influențat indirect și sociologia. Precum există fenomene vitale care nu pot fi lămurite sau înțelese decât prin ele înseși, la fel, cel puțin ipotetic, se poate susține existența unor fenomene sociale specifice, inexplicabile prin reducțiune la alte fenomene. Efectul prin ricoșare al biologismului în sociologie duce la tendințe precise de autonomizare. În locul credinței într-o substanță unică, la care s'ar reduce tot ce există și care ar da unitate universului, se substitue treptat concepția mai vastă asupra multiplicității datelor originare și a ireductibilității universului la un principiu unic²²). Lumea va apare în filosofie ca mai puțin unitară, dar mai conformă în schimb cu sine însăși.

Sociologismul²³) e prima mare școală științifică pentru care credința în existența unei societăți exterioare și anterioare individului devine direct o dogmă. Probele prezentate în sprijinul tezei lor sunt în genere plauzibile. În orice caz au reușit să dovedească magistral existența specifică a unor fenomene sociale, procedând în special prin demonstrații asupra faptelor socotite până atunci de altă natură: dreptul, economia politică, etc. Sociologismul le pune în evidență clar și irefutabil socialitatea. El cuprinde însă, în chip organic și două mari defecte. La început neobservate, acestea au ieșit treptat la iveală și pun în pericol întreg edificiul științific al acestei școli. În căutarea neobosită după social, au ajuns să forțeze cu tenacitate neîndreptățită și domenii streine de socialitate: logica, estetica, teoria cunoștinței și chiar metafizica. Din sistem sociologic a devenit sociologism (de unde își trage și numele). Reacțiunea n'a întârziat să se întâmple, încât

20) Conceptul de *viață* în această filosofie are un sens cu mult mai larg decât cel biologic, cuprinde deci și viața socială, dar noi reținem aici numai spiritul just al metodei.

21) Unele chiar destul de potrivnice lui Dilthey (v. *Einleitung in die Geisteswissenschaften*), cum e de pildă antropologia lui L. Klages (*der Geist als Wiedersache der Seele*, 2. vol. 1929), care socotește viața singura măsură a lucrurilor, iar spiritul ca cel mai mare adversar al vieții.

22) V. mai încolo concepția lui Husserl despre ontologiile regionale.

23) Ne referim mai ales la școala sociologică franceză (E. Durkheim, C. Bouglé, M. Mauss, P. Fauconnet, G. Davy, M. Halbwachs, etc.) — v. referințe în D. Esser-tier: *La Sociologie* (1930), antologie și notițe biografice.

discreditul sociologismului atinge nedrept, dar eficace și sociologia, pe care cel puțin în parte, o reprezintă. Și în sfârșit, preocupați de căutarea fenomenelor sociale, s'au desinteresat complet de situația sociologiei în sistemul celorlalte științe sociale. încât au ajuns să o definească mai mult ca pe o enciclopedie a lor, decât ca o știință autonomă. E ușor de înțeles că situația aceasta n'are nimic strălucit în ea. Sociologia încă nu e constituită.

Pentru problema noastră însă, străduințele sociologiste au un interes deosebit. Ele marchează cele dintâi, într'o formă hotărâtă, nevoia sistematică a sociologiei de a face apel la metafizică. Tema era de a dovedi că alăturarea mai multor indivizi nu dă o simplă masă aditivă, o sumă aritmetică de forțe și persoane, ci o nouă realitate sintetică, un plus care nu se găsește în indivizi, ci dimpotrivă, apare ca exterior și potrivnic lor. Se cunoaște definiția dată de Durkheim faptului social: „Est fait social toute manière de faire fixée ou non, susceptible d'exercer sur l'individu une contrainte extérieure; -- ou bien encore, qui est générale dans l'étendue d'une société donnée, tout en ayant une existence propre indépendante de ses manifestations individuelles“²⁴). Sinteza socială asemănător sintezelor chimice, aduce proprietăți nouă, streine elementelor intrate în combinație. Pentru aceasta sociologismul încearcă o nouă teorie a realului, îndreptățind mai târziu afirmația că lucrurile nu există prin substanțe, ci prin esențe, structuri sau idei²⁵). Aceași substanță în alte structurări, poate da realități cu totul diferite. Imprumutăm tot dela Durkheim un citat destul de sugestiv²⁶): „Les sentiments privés ne deviennent sociaux qu'en se combinant sous l'action des forces *sui generis* que développe l'association; par suite de ces combinaisons et des altérations mutuelles qui en résultent, ils deviennent autre chose“.

Cu adevărat metafizic și chiar cunoscut sub acest nume în clasificarea curentelor sociologice²⁷) este universalismul²⁸). Reprezentanții lui își fixează singuri rădăcinile în filosofia socială a anticității (Platon, Aristot), în scolastică și apoi în romantica germană, numărând pe Fichte, Schelling, Adam Müller, Franz Baader, etc.²⁹). Ce susține universalismul? Ca să se constituie o sociologie autonomă trebuie: 1) să se arate posibilitatea gnoseologică a unui întreg care să nu se formeze prin interacțiunea părților sale și care să cuprindă un raport necauzal dela întreg la parte, 2) să se arate că societatea este un astfel de întreg (sau totalitate).

Ambele cerințe pot fi satisfăcute. Există totalități cari nu pot fi reduse la interacțiunea părților. O casă, de pildă, nu se compune din cărămizi, în locul lor ar putea fi lemn, marmură sau sticlă și totuși casa nu s'ar schimba, ea constă din camere, pod, pivniță, etc. Acestea sunt organe cu funcțiuni precise în interiorul unui întreg — aici „casa constă din“ are sensul de „se împarte în“, „se compune din membre“ (es gliedert sich aus). Există deci totalități cari constau din părți sau membre calificate, ele sunt

24) Les Règles de la méthode sociologique, ed. 8-a, 1927, pg. 19.

25) v. de ex. Bruno Bauch: Die Idee (1926). Firește, cu totul independent de sociologism.

26) Sociologie et Philosophie (1924), pg. 36.

27) Cf. L. von Wiese: Soziologie (ed. I-a, 1926), pg. 31.

28) Șeful școlii este O. Spann (v. în special: Gesellschaftslehre, ed. 3-a, 1930 și Kategorienlehre, 1924). Dintre elevii săi, cei mai de seamă: Baxa (cunoscut în special prin lucrări de istoria sociologiei) și Faignl (Ganzheit und Zahl, 1926).

29) Cf. Baxa: Einführung in die romantische Staatswissenschaft, 1922.

de esență spirituală, realitățile materiale le servesc numai de substrat (Unterlage).

Societatea este și ea o totalitate bine definită. Armata, statul, școala și toate celelalte realități sociale, nu se compun direct din oameni. Armata, de exemplu, se compune din soldați, piața din cumpărători și vânzători, etc. Omul e numai substratul sau purtătorul acestor funcțiuni. Această totalitate nu e determinată prin elementele ei, ci dimpotrivă, părțile sunt calificate ca atare de întreg. Totalitatea e cea care deține primatul logic, ea e anterioară părților cari o realizează. În afară de întreg părțile nu mai sunt cecece au fost, ele își pierd calitatea de origine. (Un soldat în afară de cadrele armatei nu mai e soldat, un profesor fără școală nu mai e profesor, etc.). De aici definiția de necontestată valoare dată sociologiei³⁰): „*Gesellschaftslehre oder Soziologie ist die allgemeine Gesellschaftswissenschaft; aber nicht als Synthese der gesellschaftlichen Einzelwissenschaften gedacht, sondern als jene Wissenschaft, deren selbstständigen, einheitlichen Gegenstand die menschliche Gesellschaft als Ganzes bildet*“.

Pentru metafizică, universalismul însemnează o pătrundere remarcabilă în firea lucrurilor, pentru sociologie, calea sigură de a se constitui ca știință autonomă. Dacă în afara părților și anterior lor există întregul, obiectul nediscutabil al sociologiei va fi acest întreg. Sociologia nu va mai fi o știință tributară altor științe (ale părților), rezultatele cărora ar avea să le unifice, ci o știință cu un obiect propriu, pe care îl va cerceta singură. În sfârșit, sociologia e constituită ca știință. Să nu se uite însă că faptul acesta, cel dintâi și cel mai de seamă pentru existența unei științe, se datorește metafizicei. Departe de metafizică, sociologia ar băjbăi și aslăzi în căutarea unui obiect și în locul realității, ar cerceta creații fictive ale minții, încălcând de fapt, sub o etichetă falsă, domeniul altor științe. Cât ar părea de bizar, empirismul, într'un anumit sens, este potrivit sociologiei ca știință, din contra, metafizica o fundează și o face posibilă. E un adevăr pe care noi îl constatăm pur și simplu.

(Va urma).

TRAIAN HERSENI

30) Spann: *Gesellschaftslehre* (cităm ed. 2-a, pg. 44).

VICTOR PAPILIAN, IN CREDINȚA CELOR
ȘAPTE SFEȘNICE*)

Această carte de proporții puțin obișnuite — 628 de pagini dense — pune la grea încercare, prin complexitatea problemelor, răbdarea cetitorului care n'ar căuta decât un simplu divertisment în lectura romanului.

Un om de știință, o fire meditativă, pasionată de speculațiuni și un artist (cu exagerată insistență asupra amănuntului într'o compoziție al cărei caracter dominant este masivitatea) și-au dat mâna în acest roman care, luându-și subiectul dintr'o zonă de viață ardeleană din cele mai caracteristice, oferă un punct de observație cu deosebire prețios pentru cine vrea să cunoască componentele îndepărtate și obscure ale acestei vieți ce se făurește sub ochii noștri și pe care, totuși, o cunoaștem așa de puțin.

Am amintit altădată câtă importanță atribuim punctului de vedere geografic în literatura noastră, în cea epică mai ales, pentru scoaterea din anonimat, din nedeterminat a peisagiului nostru social. Vom reveni odată pe larg asupra acestei chestiuni de primordială importanță. Ardealul cu vestigiile numeroase de viață eteroclită invită cu deosebire la o asemenea cercetare, fiindcă aici, vecinătățile culturale în care suntem încadrați ne obligă la o permanentă verificare a situației în care ne găsim, la o constantă dibuire a rădăcinilor noastre cu ramificații adânci și vaste în conștiința populară dar insuficient documentate în literatură, — și vom avea atunci ocazia să examinăm acel *transilvanism* din care scriitorii minoritari — ungurii îndeosebi — au făcut un mit (Că în afară de rațiuni literare se amestecă aici și alte socoteli, s'a văzut în timpul din urmă).

Ceeace surprinde, în primul rând, în romanul dlui Papilian, este justa comprehensiune pe care autorul o dovedește pentru această nouă viață. *In credința celor șapte sfeșnice* este în adevăr un fel de enciclopedie a problemelor vieții ardeleni de după război. Chestia sectelor religioase, rivalitățile care există între numeroarele confesiuni din Ardeal și care iau cele mai variate forme, de la înaltele și ireductibilele atitudini doctrinare până la măruntele dar

---

*) Cluj, 1933. Colecția „Gând Românesc”. 2 vol.,

tot atât de înverșunatele intrigi locale, reformele sociale adânci, aduse de stăpânirea românească (reforma agrară, reforma electorală), procesul de osmoză ce se face, lent, între mentalitatea, obiceiurile venite din țara veche și deprinderile aduse din Ardealul de altădată: iată cadrul vast în care se desfășoară această largă frescă socială cuprinzând o nesfârșită bogăție de figuri, de nuanțe psihologice, de notații pitorești. E un freamăt de viață adâncă, intensă, în acest roman, cum nu se găsește în literatura noastră decât doar în epica dlui Rebreanu.

D. Papilian nu se sperie de greutateți, nu le ocolește, dimpotrivă le acumulează cu plăcerea unui acrobat în căutarea unor ținte care-i permit și-l obligă să-și desfășoare toate posibilitățile.

Lumea ce mișună în romanul d-sale este foarte variată. Ea roiește toată în regiunea Turzii, regiune industrială cu o populație țărănească pe cale de a se transforma în muncitorime de fabrică, prezentând, din această pricină, toate simptomele caracteristice hibridelor stări de tranziție și impestrițată cu numeroase elemente streine — cu Unguri în special. Lumea aceasta mărunță se cumpănește, în căutarea unui echilibru, între două puncte cardinale: rutina vechiului regim maghiar, ale cărui puternice vestigii (moșia feudală, statusul catolic, solida disciplină a celor două biserici, cea catolică și cea reformată) nu încetează de a impresiona până la teroare unele minți vlăguite — și, pe de altă parte, recenta stăpânire românească a cărei siguranță și sens de elementară dreptate sunt mereu primejduite de miopia politicianistă. — Inginerul Bălăceanu și fratele său, profesor la universitatea din Cluj, reprezintă aportul nou în Ardeal; aportul vechiului regat. Ținându-se la distanță, la început, de întreaga forfotă din jurul lor, — inginerul nevăzând decât cifre și mașini, iar profesorul, estetizant, baricadându-se la masa lui de scris, ei vor fi atrași încetul cu încetul de lumea asta nouă și vor termina prin a lua parte la zbuciumul ei, prin a contribui din răspuțeri ca ea să-și găsească matca firească de orientare. Apropierea o mijlocește familia Prăgoi, familie de preoți ortodocși ardeleni care are experiența vechiului regim maghiar și aduce cu sine robustul simț de realitate și o tenacitate ce nu se lasă înfrântă.

Sensul ultim al romanului îl deține această familie păstrătoare a tradițiilor de luptă și de rezistență. Sensul ultim al romanului este așadar o puternică apologie a ortodoxiei.

— „Părinte, e luptă mare aci la noi... Războiul a fost doar o introducere. Acum, se desfășoară marea bătălie... Cine are în el, instinctul demnității de om și de Român, trebuie să se ridice... Eu mărturisesc... târziu mi s'a făcut lumină... abia după crima împotriva lui Camil... Regret azi, pe toți muncitorii români, proști, slabi și nepregătiți, concediați cândva de mine... N'am înțeles nimic, fiindcă nici n'am cunoscut... E însă și vina dumneavoastră, părinte. Vă tânguiți mereu, dar nu acționați... Bărányi e mai tare ca dumneavoastră... el știe să scoată din pistol, și pumnalul...

— Pe noi ne oprește...

— Cine?

— Credința.

— La o parte, părinte... Astea-s considerente teoretice, care ascund doar neputință... Avem nevoie de o ortodoxie agresivă, violentă și nemiloasă... Avem nevoie de o inchiziție ortodoxă, de cruciade ortodoxe...

— Imposibil, domnule inginer, ar fi să ne distrugem credința...

— Da, părinte... S'o distrugem... Alta la rând... O ortodoxie înnoită, potrivită luptei..." (Vol. II, p. 199).

Dar dincolo de aceste încrucișeri de spade pentru valori istorice cunoscute și consacrate, dincolo de dialectica normală și lucidă a evenimentelor convenționale, o altă lume orbecăie între fantastic și grotesc, între șarlatania rafinată și decrepitudinea tâmpă, animalică, între orgoliul maniac și egoismul brutal. E mica republică a mileniştilor, a „studentilor în biblie”, secta pocăiților, organizată de servitorul fraților Bălăceanu, Maxim Muscă. Gonit din Cluj unde fusese laborant la facultatea de științe, fostul sergent instructor găsește un admirabil teren de activitate la Câmpia Turzii, chiar în casa Bălăcenilor.

Cu rudimentele unor cunoștințe câștigate în copilărie la liceul din Brașov unde a făcut o singură clasă, cu o cursivitate verbală necontrolată și suspectă, mânuind însă cu o uimitoare dexteritate citatele din Biblie — și mai ales cu o ambiție nemăsurată, ascunsă sub masca celei mai smerite cucernicii, fostul sergent instructor reușește să-și recruteze adepți, unii ipocriți, alții credincioși de-a binele, și să întemeieze o „biserică” pe învățăturile șuchiate ale americanilor Russel și Rutherford, a căror absurditate culminează într'o cronologie uluitoare ce asigură nemurirea milioanele credincioase.

Resortul activității lui Maxim nu este însă numai ambiția, ci și o adevărată sete de a ști, un dor de carte, deviat în ridicol, dar prețitor sincer al valorilor spirituale, și nici umilința lui nu este totdeauna prefăcută. Refulându-și pornirile firești, Maxim ajunge să-și compue o viață artificială, o logică specială, o optică în care viața exterioară se va răsfrânge cu deformările cerute de planurile lui. De cursul vieții din afară de biserica lui, el va lua cunoștință trăgând cu urechea, după uși, la vorbele stăpânilor. Jena este repede învinsă și ascultarea, la pândă, devine un obicei statornic, un confortabil mijloc de informație. În mintea lui veșnic încinsă de proiecte teribile, glasurile din această lume trezesc ecouri disproporționate.

Graficul acestei evoluții sufletești d. Papilian îl urmărește cu o fină minuțiozitate de analist, căreia chiar dacă-i vom reproșa unele pleonasmе, suntem înclinați să-i facem elogiul apropiind-o de subtilul meșteșug al lui *Huxley* în *Contrepoint*.

Firav de constituție, timid în fond, și ca orice timid, disecându-se până la epuizare, Maxim este prada tuturor îndoielilor, otrăvindu-și sufletul cu tot felul de comparații, agitându-se pentru orice zădărnicie, dedublându-se mereu în om de acțiune și de reflexiune, într'o neîntreruptă pendulare între senzația prăbușirii și aceea a orgoliului extatic. Cu o asemenea structură sufletească, Maxim nu poate fi, firește, decât un erou tragic.

Și așa și este. Rolul pe care și-l asumă copleșește sufletu-i ca-

riat de atâtea griji. Și dacă la început, după lovitura dată comuniștilor, el ne este antipatic din cauza acelor efluvii onctuoase de fraze ce poartă în undele lor frânturi de biblie și bazaconii monstruoase, până în cele din urmă autorul știe să ne deștepte simpatie și milă pentru acest biet român rătăcit, cu netăgăduite calități sufletești, ajuns victima propriilor lui teorii. Iar când nevestă-sa, frumoasa Suzana, din care nenorocitul apostol n'a reușit să facă o „soră” mulțumită numai cu satisfacții cerești, îl părăsește, bătându-și joc de el cu unul dintre „frați”, cismarul Kolcsonai, care, — ticălos fără păreche, — îi mai plagiază și opera („Imnul celor șapte sfeșnice” tipărit în „Biblioteca blajinului student în biblie”) și va sfârși prin a-i lua locul de șef al bisericii, atunci personalitatea ridicolului apostol capătă o semnificație de profundă umanitate: e bietul încornorat tragicomic împotriva căruia — găsimu-i partea vulnerabilă, se va coaliza întreaga ceată de „frați” și „surori”.

De aici ritmul povestirii se accelerează: o etapă de umilință sinceră, totală, purificatoare la capătul căreia bănuim înzdrăvenirea, apoi o trecătoare stare de sleire, de apatie, și în sfârșit — când Maxim prinde întreaga rețea de lașitate și infamie urzită împotriva lui — brusca reacțiune a fondului de sănătate țărănească, refulată dar nu ucisă, ne arată că analiza insistență, săpând, monoton, în adânc, nu este unica posibilitate a autorului și că energica concentrare a acțiunii, stilul rapid, truculent, plin de savoare rustică îi sunt de-asemenea familiare.

E neînchipuit de variată galeria tipurilor ce înconjoară pe Maxim și e de regretat că nu se poate insista asupra lor. Iată de exemplu acest Kolcsonai, cismar și cerșetor cu schimbul, după împrejurări, tip de ungur fudul și cărcotaș. Prin ce evoluție trece până să ajungă cel mai ortodox milenist! Sau Mămăruș, șarlatanul misticismului suav, purtând pe piept o uriașă rană... vâpsită, legând de gard pe Kolcsonai și apoi pe Maxim cu basmul unei peregrinări din Siberia la Ierusalim și de acolo acasă, până ce izbuteste să puie mâna pe banii sosiți din America. O figură cu desăvârșire șarjată mi se pare profesorul Petri „dobitocul dobitocilor” cum îl numește, într'un acces de sănătoasă furie, Maxim. Părăsește o catedră universitară pentru secta lui Maxim, face cea mai abjectă căsătorie ce se poate imagina și, fără să-și dea seamă își transformă casa în bordel. Și aici însă se găsesc pasagi admirabile. Caustica ironie cu care e prezentată acțiunea lui clandestină de proselitism printre elevii de liceu („tinerii mileniști”) care-și bat joc de el, pungăsește, îmi amintește faimosul internat din *Les faux monnayeurs* a lui Gide, iar scena cu bătaia pe care Petri și Maxim o mănâncă în satul Grind prin bunăvoința unui alt „apostol” (acesta însă, mai puțin eteric, cartelat cu jandarmii) e de cel mai autentic umor rustic. Figuri unice sunt Gânscă și Berci. Cel dintâi, un posedat, devenit, prin beție, un bandit epicurean, cel de al doilea având mania de a se crede — nici mai mult nici puțin decât Isus Christos. În general anormalii abundă în sumbra viață a romanului, ceea ce de altfel, este explicabil prin faptul că întreaga biserică a lui Maxim este un punct de atracție pentru toți desaxații regiunii. Vechi superstiții ce dospeau neștiute în satele

acestea lăsate în paragină sufletească ies la iveală și se polarizează în jurul înjghebării mileniste și alcătuiesc o atmosferă de taină și de grotesc, populată de elemente de psihologie populară pe care eram obișnuiți să le admitem numai în romanele rusești — și care sunt totuși, atât de reale, atât de existente și la noi.

D. Papilian și-a dat osteneala să le urmărească în toată inextricabila lor țesătură. Romanul d-sale e astfel o veritabilă monografie sufletească, — uriașă, diformă dacă vrei, dar proiectând lumini în funduri de prăpăstii sufletești cum n'a încercat, la noi, decât Caragiale în *Năpasta* și Drăgoi în drama lui muzicală. Ce veridici sunt de ex., deși creionați în roluri episodice, țărani aceia grecii, Bidiga, Samoila și Tăuțan, cu vorba tărăgănată, duhndă a vechime răncedă și telurică, unind misticismul ingenuu cu un uimitor simț practic!

De ce, totuși, romanul acesta de excepțională bogăție se citește așa de greu? — Ei bine, tocmai din pricina complexiunii pe care i-l dă acel caracter de monografie de care am vorbit. Autorul îmbrățișează un material enorm de vast! Și dacă ar fi vrut să taie în această pădure de amănunte, alee largi și luminoase, permițând astfel ochiului realizarea perspectivelor! Dar omul de observație și de știință a încătușat mâna artistului. La fiecare pas te oprești de pasagii erudite. Tot ce o extrem de variată lectură i-a pus la dispoziție, a fost utilizat de autor: filozofie, teologie, istorie, estetică, științe, tehnică etc.

O erudiție impunătoare desigur, dar nu rareori inutilă pentru economia romanului, căzând cu greutate de plumb în subtilele pânze ale celor mai delicate analize și suspendând acțiunea purtată, temerar, pe crestele de munte ale celor mai originale viziuni.

Cât nu câștiga d. Papilian dacă-și lua în serios butada pe care o atribuie în romanul său anterior, „Ne leagă pământul”, unui gazetar de talent: „Succesul meu stilistic ține de doi factori care pe tine te vor minuna deopotrivă: ... cinismul meu și lipsa mea de cultură”!

Și cum în privința materialului romancierul nu s'a îndurat la amputări salutare, tot astfel el a îngrămădit toate stilurile cu putință. Teologal cu Maxim, năzuind la exactități de culegător de folklor în dialogurile țărănești, abstract și științific în lungile debateri dintre profesorul Bălăceanu și doctorul Latour, alternând înfloriri de poezie în proză cu notația crudă, realistă, incisivă, d. Papilian prezintă și în acest domeniu aceeași abundență nestrunită, anarhică ce caracterizează romanul d-sale în întregime. Stângăcii pe care orice scrib isteț le poate ocoli se găsesc aici alături de fulgerătoare frumuseți de artă. Dacă ași avea puterea, ași pune pe dl Papilian să-și transcrie romanul (tăind, tăind, tăind...), fiindcă am convingerea că în el se găsesc culmi la care nici un scriitor român n'a ajuns încă.

ION CHINEZU

CRONICA ECONOMICĂ

PROPAGANDA AGRICOLĂ

Academiile agronomice, stațiunile experimentale agricole și școlile de agricultură au ajuns să formuleze pentru diferite regiuni ale țării, câteva directive clare de agricultură rațională. Putem astăzi, bazați pe numeroase experiențe, să recomandăm cele mai bune seminte la grâu, orz, ovăz, porumb, etc., să arătăm ce îngrășământ lipsește pământului, să indicăm mijloacele de combaterea boalelor la cereale, la pomi, cu un cuvânt, putem să punem la dispoziția plugarilor câteva reguli precise de practică agricolă rațională.

Principalul lucru acum, după ce știința agronomică a făcut aceste importante cuceriri, e să răspândim în marea masă a plugarilor cunoștințele, grație cărora producția va crește cantitativ. Pentru difuzarea cunoștințelor de agricultură avem să alegem între calea propagandei verbale, a conferințelor, etc., și aceea a experiențelor, demonstrațiilor și cursurilor practice.

Prin conferințe nu vom putea convinge pe agricultori de superioritatea arăturilor de toamnă, semințelor selecționate, îngrășămintelor, etc. Plugarul trebuie să vadă, și abia atunci poate fi determinat să utilizeze ceea ce i se recomandă. De aceea, în primul rând, trebuie să recurgem la experiențele demonstrative cu soiuri selecționate, cu îngrășăminte, etc., grație cărora vom putea mai degrabă hotări pe țărani să facă o agricultură rațională, deoarece ei înșiși pot constata rezultatele favorabile ale acestor mijloace moderne de plugărit.

Prin observația directă în tot timpul vegetației, prin aprecierea personală a recoltelor, a calității boalelor, etc., agricultorii devin interesați direct și vor fi repede câștigați pentru cultivarea de soiuri superioare.

De aceea, va trebui să considerăm câmpul de experiență, sau, mai bine zis, câmpul demonstrativ ca primul mijloc pentru raționalizarea agriculturii noastre.

Să nu ne închipuim însă, acest câmp demonstrativ ca un ce, aparte de gospodăriile țărănești, ca ceva oficial, biurocratic și pretențios; câmpul demonstrativ trebuie introdus chiar în fermele țărănești, făcând deci, parte integrantă din gospodărie. Soiul sau soiurile (cel mult 2—3) selecționate vor fi cultivate în aceeași arătură ca și soiul obicinuit, cultivat mai înainte în fermă. Se vor da cel mult 100—200 m² fiecărui soi în comparație; aceste câmpuri demonstrative nu au scopul să studieze superioritatea soiurilor selecționate (acest lucru s'a constatat deja prin încercările stațiunilor experimentale), ci au numai misiunea de a demonstra valoarea semințelor selecționate, de a convinge pe țărani, de superioritatea în producție a soiurilor, a căror răspândire se intenționează.

Câmpuri asemănătoare se înființează și pentru a demonstra utilitatea și a favoriza răspândirea îngrășămintelor chimice și naturale, sau a metodelor superioare de pregătirea și prelucrarea pământului (arături, grăpări, ogor american, etc.).

Un alt mijloc de a ajuta real la ridicarea agriculturii este acela de-a pune pe țărani în contact direct cu mijloacele de agricultură rațională; de ex. decât a ține conferințe despre sămânța selecționată, e mai folositor să împărțim la 2—3 gospodari mai pricepuți câte-un sac de sămânță selecționată, spre a observa ei personal, în timpul vegetației și la recoltă, bunele însușiri ale sămânții. Cu siguranță că, dacă soiul răspândit este cel indicat de experimentări ca superior și adaptat regiunii, în câțiva ani, sămânța selecționată se va răspândi automat în toate gospodăriile satului.

Tot astfel vom ajuta promovarea aviculturii, mai de grabă prin împărțirea de ouă și cocoși din rasele selecționate, decât prin distribuirea de broșuri, planșe, etc. . . .

Deasemenea în pregătirea mai potrivită a băligarului de grajd, nu vom putea înregistra progrese, atâta timp cât ne vom mărgini la discuțiuni academice asupra importanței buneii lui pregătiri și la recomandațiuni vagi asupra celei mai nimerite construcții de platforme, unde să fie depozitat.

Cu certitudine însă, că vom contribui efectiv la perfecționarea tehnicii agricole, dacă vom construi, bine înțeles din materiale care sunt la îndemâna oricui în acea regiune, câteva platforme model pentru păstrarea acestui îngrășământ natural. Surplusul de producție, pe care băligarul bine pregătit îl va aduce în culturile diferitelor plante, va convinge în scurt timp și restul gospodarilor să construiască astfel de platforme.

Intr'un fel similar putem proceda pentru a convinge pe săteni despre superioritatea raselor de pomi, instalând grădini model la 2—3 gospodari și ținându-i pe aceștia în curent cu procedeele indicate spre a combate boalele și insectele, și a executa o bună recoltare, clasificare, împachetare și desfacere a produselor.

Acest fel de propagandă, care pune pe săteni în situația de a constata ei înșiși binefacerile științei agronomice, dă cele mai bune rezultate și reușește să provoace o mișcare fericită de emulație între gospodarii satelor.

Un alt mod de propagandă este acela de a împărți învățătorilor și gospodarilor celor mai destoinici din sat, cunoștințe de agricultură rațională, dar nu prin câteva sporadice conferințe, ci prin cursuri sistematic organizate.

Aceste cursuri trebuiesc ținute în primul rând cu învățătorii, care pot fi colaboratori neprețuiți pentru progresul micilor gospodării agricole, deoarece ei stând în mijlocul plugarilor au neconținut ocazia de-a da sfaturi consătenilor lor; contactul lor nemijlocit cu lumea satelor, îi face să trăiască în realitatea agricolă a țării.

Numărul mare de învățători, pe care îi are țara, înmulțește posibilitățile de obținerea de rezultate frumoase în raționalizarea agriculturii românești, dacă vom ști să utilizăm pe acești apostoli ai satelor, care vor fi în stare, nu să conferențieze despre „o plugărie mai științifică”, ci să o aplice pe loturile școalelor sau pe pământurile proprii.

Aplicarea în practică a metodelor raționale de plugărit de către învățători va fi mai eficace decât aceea pe care ar putea-o rea-

liza specialiștii și tehnicienii agricoli, care dispun de mult mai puțin pământ decât învățătorii.

Putem da învățătorilor posibilitatea de a se pregăti mai bine în cunoașterea agriculturii raționale prin:

1. Organizarea mai metodică a învățământului agricol în școlile normale.

2. Ținerea de cursuri de perfecționare la Academii agricole în timpul verii.

3. Organizarea la Academii agricole a unei secțiuni speciale, unde învățătorii să poată audia prelegeri de agronomie, urmate de examene, pe baza cărora vor fi îndreptățiți să predea cursuri de agricultură în învățământul primar complementar.

Azi învățătorii urmează cursuri de perfecționare la Universitate, de unde se vor întoarce la sate, în lumea plugărească, cu mai multe cunoștințe de sociologie, etică, etc.; n'ar fi oare mai util ca acești învățători, sau cel puțin aceia ce sunt chemați să predea în învățământul primar complementar câteva sute de ore de agricultură, să urmeze cursuri de agricultură la o Academie agricolă sau la o școală agricolă, organizată special pentru aceasta?

Învățătorii noștri, în loc că meargă la Universitate ca să-și încarce capul cu balast pedagogic, ar trebui să urmeze un an măcar, la o școală de agricultură, unde vor învăța lucruri mult mai utile satelor noastre.

În Germania se studiază modalitatea introducerii unui stagiului de practică agricolă de un an, într'o gospodărie agricolă (pe cât posibil țărănească), pentru toți învățătorii ce se vor duce în lumea satelor.

Ar trebui să luăm, în această privință, exemplul dela Olandezi; aceștia au angrenat pe învățători chiar în învățământul agricol de propagandă. Încă din anul 1893, statul olandez a introdus cursuri de perfecționare pentru învățători, pentruca aceștia să dobândească pregătirea și dreptul de a preda lecții de agricultură și horticultură. Aceste cursuri durează de 40 ani și sunt în continuă dezvoltare; în anul 1927 s'au ținut 22 astfel de cursuri, cu un număr de 157 învățători. Până astăzi au dobândit capacitatea pentru învățământul agricol peste 700 învățători, așa că din cele 1079 comune ale Olandei, $\frac{2}{3}$ au pentru învățământul complementar, un învățător pregătit ca să predea lecțiuni de agricultură. Contribuția acestor învățători la progresul practicii agricole a fost covârșitoare; ei au devenit propagatorii agriculturii raționale în lumea satelor, cu care ei aveau mai mult contact decât specialiștii agricoli.

Gospodarilor le putem da cunoștințe de agricultură fie în timpul stagiului militar, fie prin cursuri speciale pentru plugari.

Pentru soldați pot să se introducă la început cursuri de agricultură numai în orașele, în care există o școală de agricultură; va trebui însă, de pe-acum să ne gândim la formarea ofițerului-agronom, care în timp de pace va avea misiunea să instruiască pe viitorul plugar, iar în timp de războiu, va asigura mersul nestingherit al producției agricole și alimentării armatei și populației civile.

În Germania nici-un soldat nu părăsește cazarma fără să fi în-

văţat o meserie potrivită ocupaţiilor lui civile. Cu populaţiunea ei pregnant agricolă, România are datoria de a da soldaţilor ei câteva noţiuni de plugărie raţională, de care vor profita gospodăriile satelor şi economia generală a ţării.

Pentru plugari se pot organiza acele şcoli superioare ţărăneşti, pe care le încearcă acum câteva despărţăminte ale Astrei. Principalul lucru este să aducem la aceste cursuri numai conducători de gospodării agricole, pentru ca cele învăţate la cursuri să poată fi imediat aplicate în practică. Apoi este necesar ca toate cursurile de agricultură să fie însoţite de cât mai multe demonstraţiuni şi lucrări practice, iar la sfârşitul cursului, gospodării să plece cu seminţe selecţionate, stupi, pomi, etc.

N. SAULESCU

MIȘCAREA CULTURALĂ

Cărți

KURT HIELSCHER, *Rumänien, Landschaft-Bauten-Volksleben mit Vorwort von Octavian Goga*. (Leipzig, F. A. Brockhaus, 1933; prețul 19 Mk. 50).

Autorul acestui luxos album fotografic al României, prefațat de Octavian Goga, e recunoscut ca specialist în materie. Din numeroasele sale peregrinări prin continentul european a realizat o imensă arhivă fotografică, din care a folosit o bună parte pentru a împărtăși tuturor geografia în imagini a țărilor cucerite (Germania, Italia, Spania, Austria, Jugoslavia).

Cartea sa asupra României nu e întru nimic mai prejos decât cele precedente, în ce privește valoarea ei artistică, la care au contribuit deopotrivă gustul ales al operatorului și tehnica fără rival a tiparului german.

Din acest punct de vedere ea reprezintă cea mai estetică prezentare, din câte au apărut până acum asupra frumuseților pământului românesc.

Cum însă, albumul alcătuit de domnul Hielscher trebuia să fie pe lângă o operă pur artistică și una de interes documentar, căci se adresează în primul rând străinătății, cu mare părere de rău ne vedem siliți să constatăm că el păcătuiește prin multe lipsuri, în ceea ce privește caracteristica peisagiului românesc.

Mărturisirea d-sale că a ales intenționat din cele 5000 de subiecte ce s'au perindat pe dinaintea obiectivului pe cele ce se referă mai mult la cadrul etnografic: tipuri de țărani și principalele creații de arhitectură și artă băștinașă; mănăs-

tiri, biserici fortificate, poate fi valabilă numai în parte, căci schița geografică dela începutul volumului în care se arată localitățile pe unde a trecut, trădează lipsurile de care vorbim.

Peisagiul nostru alpin cu râuri involburate și vârfuri semețe nu-l găsim în albumul d-lui Hielscher, care de dragul bisericelor fortificate ale Sașilor s'a mulțumit să-l reducă la câteva fotografii de altfel destul de cunoscute, luate în preajma caselor de adăpost din Bucegi și Făgăraș.

De pildă, în cele 304 planșe, nu se dă nici o fotografie din munții Banatului, nici una din masivul sălbatic al Retezatului cu lacurile lui glaciare și cu perspectiva grandioasă ce se desfășoară de pe vârfurile lui. Nu găsim nici Ineu, nici Pietrosul din Munții Rodnei, nimic caracteristic din peisagiile calcaroase ale Apusenilor, cu tănuite lăcașuri subpământene. Lipsesc chiar Rarăul din Bucovina, Ceahlăul, cel mai frumos munte al Moldovei și încântătoarea vale a Bistriței.

O lacună ce iese la iveală, răsfoind albumul, e faptul că toate fotografiile au fost luate cam în același anotimp, mai ales în timpul verei. Peisagiul de iarnă ca și obiceiurile Crăciunului și ale Anului nou, n'au văzut lumina obiectivului d-lui Hielscher.

Să ne fie permis deci a crede că serviciul pe care ni-l aduce autorul acestei artistice prezentări a României, nu e la înălțimea subvențiilor de care d-sa s'a bucurat din partea statului român, pentru a cutreera țara.

Și ajungem la concluzia firească, că

adevărată geografie prin imagini a țării, care să integreze poema frumuseților românești, cu tot ce are ea mai viu și mai ales, nu va putea fi decât opera unui român, îndrăgostit cunoscător al pământului nostru.

Val. Pușcariu

M. MAETERLINCK, *La grande loi*. Paris, Charpentier, 1933, p. 217.

Cunoșteam pe Maeterlinck ca pe un fin și atent observator al vieții micilor gânganii harnice și folositoare și al firavelor și gingașelor flori; îl cunoșteam ca autor de piese de teatru, — de mule ori de o structură specială, — căutând să pătrundă misterul și tragedia existențelor, sau îl știam ca delicat poet care reușise întotdeauna să creeze în poeziile sale cea superioară atmosferă evocatoare de mare artă și de adâncă pătrundere. În general eram deprins să văd în Maeterlinck un mare iubitor al naturii care căuta să prindă, din infinitele și complicatele ei aspecte, o fărâmă de adevăr pe care să ni-l facă și nouă cunoscut în acele clare și minunate cărți pe care le publică neobosit. Dar deși știam că Maeterlinck are o structură mentală superioară ce-l mână de preferință la o interpretare filosofică a faptelor pe care el le observă, am rămas totuși puțin surprins când am văzut că ultima carte a acestui gânditor purta titlul „La grande loi” și trata, nici mai mult nici mai puțin decât, despre legea gravitațiunii universale.

După cunoștințele mele, imi inchipuam că acest subiect nu se poate trata decât cu tot cortegiul de formule și de dezvoltări matematice superioare, pentru a-i putea reda — fără posibilitate de indoială — toată exactitatea și universalitatea sa. Și când deschizi și parcurgi cartea lui Maeterlinck, nu numai că nu găsești nici măcar o singură formulă matematică — oricât de simplă — dar constăți că, în mod voit, autorul nu a apelat la acest ajutor — socotit indispensabil — al științelor exacte și s'a mărginit să urmeze în tot lungul dezvoltării sale „lo-

gica, inteligența și simplul și minunatul bun simț”. Și într'adevăr, dela un capăt la altul al cărții ești condus de aceeași clară gândire subtilă, care înlănțuiește totul într'o logică ce-ți fură pe negândite atenția și te poartă în raționamente strânse, prin domenii atât de aride, plecând dela vechile observații și genialele calcule ale lui Newton și ajungând la rețentele și savantele interpretări ale lui Einstein. Să faci tot acest drum fără nici o formulă matematică și să ajungi prin înlănțuiri logice să redai clar toată această vastă problemă, iată un lucru care nu este atât de ușor, dar pe care-l reușește de minune Maeterlinck. Rând pe rând tratează despre gravitația universală și forța centripetă, despre gravitația universală și forța centrifugă; în legătură cu teoriile lui Einstein vorbește apoi despre dilatarea Universului, rezervându-și un capitol ce se ocupă special de rolul pe care-l au matematicile în această problemă. În treacăt fie zis, Maeterlinck nu se impacă prea mult nici cu excesul de matematici, nici cu ipotezele și rezultatele întregii școale relativiste; această școală are prea mult tendința de a pune Universalul în ecuații în loc de a se baza pe observații directe; dela aceste observații ar trebui să plece toate sistemele de gândire cari caută să stabilească și să interpreteze marile legi ale naturii.

Aspectul celor nouă capitole ale cărții este fragmentar; în fiecare pagină se găsesc adunate, în câteva fraze scurte, frânturi de gânduri și judecăți asupra multiplelor fețe ale problemei gravitațiunii; iar întreaga carte este străbătută de un puternic suflu de pietate și venerație pentru eforturile înaintașilor gândirii și înțelegerii omenești. Pretutindeni se întrezărește cea frământare lăuntrică, aceea veșnică nehotărîre pe care o are savantul în fața problemelor puse de natură, cea dorință chinuitoare de a pătrunde adevărul adevărat și eterna indoială asupra rezultatelor obținute; mereu întâlnești fraze interogative și mereu recunoști ezitarea savantului în alegerea explicației

cele mai apropiate de adevăr. Toate teoriile și toate formulele în cari învățații lumii au căutat să închidă esența marilor necunoscute ale Universului, tot acel eșafodaj de cifre, cari au pretenția să cuprindă — definitiv și sigur — cauza tuturor fenomenelor în legătură cu misterul și legile creației, sunt cercetate cu deamănuntul și discutate pe indelete, pentruca la sfârșit Maeterlinck să spună: „... desigur toate acestea reprezintă ceva, dar oamenii sunt tentați să creadă că aceste încercări ale lor constituiesc totul;... și punctul slab al acestei credințe, este că aproape totul se razimă pe calcule, cari nu sunt întotdeauna bazate pe observații;... în felul acesta misterul persistă...”; iar cartea apare ca o serie de întrebări pe cari Maeterlinck le pune la orice rezultat al tuturor încercărilor de explicații date de diferiți savanți.

Ezit, evident, de a reduce în fraze rezezi infinita complexitate a faptelor din această carte, ale cărei concluzii — de altfel — nu sunt de loc incurajatoare: „Tot scormonind, oamenii n’au adâncit decât propria lor ignoranță. Să nu regretăm însă de loc. În ce privește gravitația, situația e aceeași ca și a tuturor marilor chestiuni; cu cât sunt ele mai mult studiate, cu atât se acoperă cu mai multe mistere; dar un instinct pe care nimic nu-l descurajează ne murmură că aceste tenebre vor fi mai fecunde decât micile clarități ce leagănă somnul ignoranței mulțumită de sine”.

Acesta este penultimul aliniat al cărții, pentruca apoi ultimele fraze să fie închinete preamăririi lui Dumnezeu, către împlinirea vrerei căruia tind — cu inversunarea inconștientului — toate eforturile atât de firave ale întregii omeniri. Tratată în acest spirit de superioară intelectualitate, „La grande loi” este o carte ce se recomandă deopotrivă oamenilor de orice cultură și de orice vârstă.

Gh. Gheorghiu

O. GHIBU, *O grea moștenire hărăzită de ultimele guvernări*. București, 1933, Universul.

În această revistă (vezi studiul nostru „Statul romano-catolic ardelean” din No. 6) ne-am ocupat pe larg de problema averilor deținute în mod ilegal, prin uzurpare, de organizația *Statului catolic*, averi care aparțin în mod indiscutabil *Universității din Cluj*.

În noua sa broșură, profesorul *Ghibu*, un profund cunoscător al acestei probleme, care a denunțat cel dintâi opiniei publice, cu o perseverență și o energie ce-i face cinste, abandonarea menționatei averi de Stat, de către reprezentanții acestuia, în mâinile Ungurilor catolici din Ardeal — pune în lumină erorile și defectiunile care au culminat prin încheierea *Acordului dela Roma*.

Forma vioaie și incisivă, cu un pronunțat accent polemic, în care autorul redă cu adevărat senzaționalele peripeții ale încercărilor șovăitoare de a soluționa chestiunea în discuție, altfel de cum pretinde dreptatea cauzei, face ca acest studiu să fie citit cu deosebit interes. El constituie însă numai introducerea la lucrarea de mare amploare, acum sub tipar, a d-lui *Ghibu* „*Acțiunea catolicismului unguresc ardelean și a Sf. Scaun în România întregită*” care este o reeditare a operei *Acte și Documente* publicată ca manuscris, într’o ediție restrânsă și în care se înfățișează pe bază de dovezi autentice, problema averilor în chestiune, în toată complexitatea sa.

Broșura are rostul de a iniția marele public despre situațiunea juridică a averilor de care Universitatea din Cluj este văduvită în mod nedrept, precum și acela de a atrage atențiunea cărmuitorilor noștri asupra deosebitei importanțe pentru Ardeal a problemei discutate, care așteaptă o neîntârziată rezolvare.

Radu Roman

ING. FRANCISC OROSZ, *Călăuza și compasul Clujului*. Cluj, 1933.

A apărut în toamna acestui an o călăuză a Clujului condamnabilă din toate punctele de vedere: „Călăuza și com-

pasul Clujului" de ing. *Francisc Orosz*. Ea este versiunea românească a ediției originale, tipărită în limba maghiară și fiindcă nu figurează nici un nume de traducător pe cea dintâi, — singura care ne interesează — autorul rămâne singur responsabil de toate erorile de fond și de formă ale operei ce-i poartă numele.

Căci un cercetător găsește ușor în această călăuză nenumărate date greșite, provenite dintr'o informație superficială, cu atât mai surprinzătoare cu cât rostul unei astfel de publicații este tocmai acela de a oferi un mănușiu de date riguros exacte pentru orientarea cetățeanului local sau a călătorului străin care are nevoie de o astfel de informație. Uneori greșelile de fond tradează o concepție de-adeptul puerilă a autorului despre firea lucrurilor și sensul lor, după cum vom vedea numai decât.

Ceea ce este însă mai revoltător în această carte, e limba românească oribil de mutilată, încât suntem inclinați să credem că autorul a căutat, în deplină conștiință, să-și manifeste în felul acesta resentimentele față de această limbă, care dacă nu este și limba sa maternă este oricum limba oficioasă a statului ce-l ocrotește și-i dă mijloace de existență.

Judece și cetitorii din spicuirile fugitive ce vor urma.

Călăuza este precedată de o „pre-față”, care începe astfel: „Scriind varianta română a călăuzei mele, care a apărut în editura Societății Carpatine Ardelene în limba maghiară, am luat drept țintă descrierea Clujului, care este capitala culturală a Ardealului”. Să înțelegem de aici că numai când a redactat „varianta română” a călăuzei sale și-a luat autorul drept țintă descrierea Clujului? Ce țintă a avut atunci când a scris originalul unguresc al operei? Ar fi de cercetat într'adevăr! Spune apoi mai departe dl Orosz: „Am avut o deosebită atenție la descrierea muzeelor, ale institutelor științifice și ale evenimentelor

istorice...” Și pe urmă: „Țin să mulțumesc sprijinul moral frunțașilor din localitatea”, după care urmează o serie de nume de persoane onorabile din orașul nostru, pe cari sperăm să le vedem asociindu-se la acest protest în virtutea simțului demnității lor românești și a probității științifice. Prefața se încheie cu această frază: „Rog pe On. Cetitori să treacă cu vederea lipsurile acestei cărți, cu atât mai vârtos fiindcă doresc să exprim iubirea mea față de locul meu natal”. E frumos sentimentul autorului față de locul său natal, dar credem că o călăuză are un scop practic, bine determinat și nu acela de a exprima un sentiment și mai ales acest sentiment nu poate justifica lipsuri, adică greșeli, cum vrea să sugereze dl Orosz.

Dar prefața este un fad aperitiv față de tot ceea ce urmează.

Dl Orosz se exprimă astfel: „*Divizarea* locuitorilor după religie în anul 1933 e *următorul*” (p. 5.) Vorbind de întrebuințarea „pe teren medical” a apelor minerale din regiune, ne arată că „litru de apă (din Someșul Mic) are o putere de *radio-radiație* de 1.1 muc. curgând peste fărâmiturile radioactive ale părții Măgura din Munții Gilăului” (7), și după înșirarea altor ape minerale naturale încheie: „Afară de aceste comoare naturale ale orașului, Clinicile Universității măresc însemnătatea de loc climateric al Clujului” (8). În cap. cu date geologice se spune că în împrejurimea Clujului „se află mii de fosile ale diferitelor animale, și anume: melci, corali, scoici, pești, rechini, dinți și coaste de crocodili, dintre cari oricine poate pune ușor o colecție interesantă și frumoasă” (9). Insamnă, deci, că într'obună zi i-am putea vedea aproape pe toți cetățenii acestui oraș și pe mulți alții încă cu câte o colecție de dinți și coaste de crocodili sau de rechini etc.

Lucruri și mai interesante aflăm în cap. despre cartiere și despre căile de comunicație. Mai întâi, nu înțelegem bine care-i circumscripția I și care-i a II,

căci dl Orosz spune: „*Circumscripția I-a*: mărginită de Someș, Piața Cuza Vodă, cimitir și str. Șașuna. *Circumscripția II-a*: între Someș, Piața Cuza Vodă și cimitir”. (9). Dar știți Dv. ce face Canalul Morii? — „Acest canal, trecând peste oraș formează o insulă mare cu Someșul”. Dealtfel canalul Morii nu-i singurul în stare de astfel de isprăvi. „Peste oraș trece linia principală a Cfr. Oradea—Cluj—Brașov—București” (10). Și noi care credeam că numai în Berlin și în Paris există traseu de cale ferată pe deasupra acoperișelor de case sau, cum zice dl Orosz, „peste oraș”!

Trecem peste o mulțime de amănunte, mai mult sau mai puțin senzaționale (v. spre ex. datele despre *regularea străzilor*) și ne mai mirăm doar de năzdrăvna istorie a Clujului. Ci-că „primii locuitori ai Clujului erau oameni preistorici din epoca neolitică” (13). „Ei au fost atrași și amăgiți pentru așezare, de cele două terase aluvionare ale Someșului” (14). Acești preistorici trebuie să fi fost însă foarte culti. Dela ei ne-au rămas așezăminte sau, cum îi place d-lui Orosz să spună „așezăminte” (14).

Picante descoperiri putem face dacă ne lăsăm conduși de dl Orosz într-o „plimbare prin oraș” (p. 16—45). Dacă n'ați știut care-i rostul *Muzeului Limbii Române*, aflați acum: „*intensificarea vieții limbii literare române din localitate*”. Instituția aceasta „are o colecție bogată și prețioasă de reviste, dicționare, calendare, opere literare noi și vechi, folclor (sic), lucrări generale despre limba română”. Dar acestea nu-s nimic: ea mai are „și o bibliotecă cu peste 10.000 de volume”. Printre altele, la muzeu se lucrează „o hartă limbistică din materialul adunat de pe teritoriul țării”. (17).

La Muzeul Etnografic se află „chipuri pictate pe sticlă”, „cange”, iar în „sală de pe etaj, se află porturi naționale” etc. (18). În Muzeul Societății Carpatine se află „sticle bizantine din Micula” (26). Să nu vă inchipuiți că e

vorba de o băutură bizantină necunoscută până acum; trebuie să fie tot niște icoane dela Micula, sau de genul lor, ca și „chipurile pictate pe sticlă” dela Muzeul Etnografic.

De pe coasta Hajongardului „vederea generală a orașului se zărește de sub crengile dese ale brazilor și sălciiilor triste. Această priveliște ne dă o iluzie frumoasă și neuitabilă”. (25). Iar de pe dealul din față, al „Cetățuii”, vedem, ne asigură dl Orosz, „fășia de argint a Someșului, ce șerpuește peste oraș” — de nu cumva de astădată d-sa va fi avut într'adevăr o iluzie.

Ne oprim cu exemplificările, deși n'am reprodus decât o infimă parte din imensul material.

Dacă din această rapidă exemplificare n'a reieșit, pe lângă intenția de batjocorire a limbii românești și superficialitatea informației, mai adăogăm câteva mostre de acest fel și din partea pur tehnică, pe care dl Orosz o intitulează „Compasul Clujului”. Căci greșelile de limbă, de ortografie și de date abundă și în această parte.

Să admitem că este o greșală de tipar la numele președintelui „Acțiunii Patriotice”, pe care-l chiamă Dănilă Papp, nu Pop Danila (91). Ne întrebăm însă de când există printre „Asociațiunile Culturale” una cu numele „Societatea de Măine”, al cărei sediu ar fi în Cal. Mareșal Foch nr. 51 (92)? Cunoaștem o revistă cu acest titlu, dar redacția și administrația ei se găsește în str. Gelu nr. 26 și ca să afle această adresă, dl Orosz n'avea decât să se uite la un număr recent al acestei publicații. Dar d-sa, se vede, a preferat să transcrie de undeva datele, fără să facă o verificare a lor, spre a le pune în concordanță cu starea actuală a lucrurilor. Alte dovezi despre același procedeu: adresa Partidului Național-Țărănesc și a Clubului său este dată în Str. Regina Maria nr. 11 (p. 106 și 109), deși această organizație s'a mutat de vreo 4 ani în casa proprie din Str. Regina Maria nr. 36. Tot acolo este

și redacția organului național-tărănist „Patria”, greșit indicată și aceasta în „Compasul” d-lui Orosz.

Să socotim iarăși o greșală de tipar transcrierea numelui actualului director al Institutului de Studii Clasice în forma Bezdiechi Ștefan (117), dar directorul Bibliotecii Universitare are un singur nume și anume Eugen Barbul, așa cum e dat la pag. 78, nu și pe acela de Gheorghe Barbul, cum se spune la pag. 117.

Ne întrebăm apoi de ce nu se dau la capitolul Asociațiunilor Studențești toate organizațiile de acest fel, sau măcar cele mai importante? Dl Orosz citează 6, dintre cari abia patru mai de seamă, iar una inexistentă, căci nu vedem deloc care este acea „Societate Ștudentească” (sic) din capul pag. 106.

Există un capitol al ziarelor, — ne-complet, dar totuși el este un indiciu măcar despre intenția autorului de a nu ignora aceste importante organe ale vieții publice. Orașul nostru adăpostește însă și câteva dintre cele mai valoroase reviste, atât românești cât și minoritare. Nu crede dl Orosz că și acestea ar merita să figureze într'un ghid atât de pretențios ca al d-sale?

Și așa mai departe.

Concluzia ni se pare că este ușor de tras și una singură cu puțință. Dacă dl Orosz nu s'a sfiit să dea la tipar o astfel de lucrare nesperios redactată și care constituie o vădită batjocură la adresa limbii noastre, organele în drept ar trebui să nu stea o clipă la îndoială pentru scoaterea cu totul din vânzare a acestei tipărituri. După cincisprezece ani de regim românesc le-am putea pretinde măcar atât concetățenilor noștri de altă naționalitate să nu-și bată joc de limba statului.

S. Florea

Reviste

SOCIETATEA DE MĂINE, Decembrie 1933. Cu nrul de față, revista clujană condusă cu admirabilă tenacitate de dl

Ion Clopoșel împlinește zece ani de apariție. Zece ani de activitate, susținută în ritmul elanului inițial, înseamnă o biruință ce trebuie onorată mai ales pentru sensul de optimism robust ce se deprinde din ea. Într'o epocă de înfrigurată căutare de drumuri, de elanuri înfrânte și planuri lăsate baltă a doua zi, „Societatea de mâine” este dintre puținele înfăptuiri ce-ți inspiră sentimentul liniștitor de *durată*.

Paginile ei care au adăpostit scrisul mai tuturor publiciștilor ardeleni din acest deceniu, au înregistrat, eclectic, toate frământările vieții noastre sociale și culturale și s'au deschis, primitoare, pentru atâtea nume noi, — alcătuiesc un material documentar pe care nici un istoric viitor al acestor ani de zbucium nu-l va putea nesocoti.

Increderea cu care directorul încheie bilanțul celor zece ani este deci pe deplin justificată, iar bogăția nrului jubilar, adunând la un loc o serie de excelente articole (de Tr. Herseni, I. Cristea, A. Maior, I. Matei, Ana Voileanu-Nicoară, etc., etc.) e o cheazășie de continuitate sub cele mai bune auspicii.

REVISTA FUNDAȚIILOR REGALE a. I, nr. 1. Asistăm de o vreme incoace la un fenomen curios: În timp ce producția noastră literară — limitată, ce-i drept, aproape exclusiv la roman — se desfășoară în cadre din ce în ce mai largi, reușind să-și creeze corelativul economic sănătos printr'un public din ce în ce mai numeros, revistele din capitală care ar trebui să stea de veghe mai atent ca oricând la puntea de comandă, duc o viață de nesiguranță și ezitare ce seamănă a agonie.

N'am crezut nici un moment că gazeta literară săptămânală, oricât de vioaie și multilaterală, poate ținea locul revistei mari, cu alte posibilități decât informația grăbită, critica impresionistă, de circumstanță.

Iată de ce salutăm cu bucurie apariția impunătoarei Reviste a Fundațiilor Re-

gale, inaugurată prin augustele rânduri iscălite de M. S. Regele și închinată — splendid omagiu — Marelui Înaintaș, ale cărui gânduri au fost realizate acum. Pusă sub direcția celor mai ilustre nume, pe care le numără, azi, literele românești și redactată de omul de gust rar care este Paul Zarifopol, *Revista Fundațiilor* se distinge printr'o ținută sobră, grație colaborărilor (*G. Galaction, T. Argezi, N. M. Condiescu, G. Bogdan-Duică, V. Vălcovici, Z. Păclișanu, I. Budu, Șerban Cioculescu*), care dau cea mai complexă imagine despre viața intelectuală românească din momentul de față.

BLAJUL, a. I. nr. 1 (Ianuarie). Din Blajul marilor amintiri așteptam o revistă care să scoată odată la lumină comoara de documente păzite sub șapte lacăte în „Biblioteca Centrală”. D. N. Lupu este singurul care încearcă ceva în acest sens, povestindu-ne un capitol mohorit din viața episcopului Grigorie Maior. — Incolo, străne după criterii discutabile, câteva versuri (fără valoare), un eseu (cam școlăresc; autorul lui e capabil de lucruri mai bune!), o nuvelă (pe care povestitorul de talent, Pavel Dan, putea s'o adâncească mai stăruitor) și o cronică literară dispartă.

Surprizele nu sunt, totuși, excluse. Blajul dispune de forțe și s'ar putea ca rândurile noastre să primească o strașnică replică chiar dela al doilea nr.

În fruntea revistei văd un „comitet de editură” foarte numeros. Multe nume care înseamnă o serioasă făgăduință. (Frumos, frumos, dar unde este Alexandru Lupeanu?)

Ion Chinezu

CARPAȚII (A. 1, №. 12).

Revista de vânătoare, pescuit și chinologie „*Carpații*” incheie un an de activitate, cu o apariție neobișnuit de regulată la periodicele noastre, cu un cuprins deopotrivă de bogat și variat și cu o tehnică ce nu lasă nimic de dorit.

E o biruință plină de nădejdi noi a tiparului românesc în Ardealul copleșit de publicații minoritare, și nu mai puțin o brazdă roditoare în domeniul manifestărilor de cultură.

Ultimul număr, cel de Crăciun, ne aduce pe lângă materialul ce interesează direct lumea vânătorilor, o povestire a scriitorului *Mihail Sadoveanu: Vânători moldoveni la Brașov, acum o sută de ani*, după memoriile unuia din ei „beizade Niculai”, fiul fostului domnitor Alexandru Suțu, care se afla pribeag la Brașov, împreună cu alți pribege munteni și moldoveni, fugiți acolo în urma eteriei; un interesant articol al d-lui prof. *Popescu-Voitești* despre *Inteligența animalelor* și mai ales o privire cuprinzătoare asupra masivului *Retezatul*, de prof. *Al. Borza*, însoțită de numeroase fotografii.

În calitatea sa, de președinte al Comisiunii Monumentelor Naturii pentru Ardeal, prof. Borza pledează pentru înființarea viitorului parc național al României în acest masiv muntos, neîntrecut prin sălbătăcia grandioasă a fenomenelor glaciare, prin bogăția vânătorului, cât și prin minunata lui faună și floră.

Pentru înfăptuirea acestei „creațiuni culturale de o covârșitoare importanță științifică și națională”, pornită din inițiativa primului congres al naturaliștilor ținut la Cluj în 1928, apelul la sprijinul Statului și totodată la buna înțelegere a localnicilor, credem că va avea cât de curând răsunetul necesar.

Val. Pușcariu

Insemnări

TIPOGRAFIA HONTERUS a implinit 400 ani de existență. Iată un fapt cultural în fața căruia ne oprim respectuos și-l relevăm ca o pildă de admirabilă stăruință în muncă. Această rară aniversare proprietarul de azi al tipografiei o serbează prin editarea unei valoroase publicații, ea însăși operă de cultură și

de artă grafică, ce-i face cinste*). Ioan Honterus, care a introdus Luteranismul în Ardeal și l-a întemeiat definitiv între Sași, n'a fost numai un reformator, umanist, magister, scriitor, profesor, ci și un meșter tipograf specialist, care a introdus cel dintâi meșteșugul tiparului în părțile acestea ale Europei. Tipografia lui începe la 1533 în Brașov, și durează fără întrerupere — afară de o strămutare pe câțiva ani la Sibiu — până azi.

Patrusute de ani! Până la 1851 era nu numai prima, ci unica tipografie în Brașov! În teacurile ei s'au tipărit atâtea cărți românești, încât jubileul ei este în același timp și al nostru. Tot ce s'a tipărit românește la Brașov până la jumătatea veacului trecut, cu slovele ei s'a tipărit: primul catechism protestant în românește, circa 1559; cărțile lui *Coresi*, — tatăl și fiul său, Șerban, — *cel dintâi călindar românesc* (1733), *Istoria preafrumosului Arghir și Ileana* . . . (1812), *Povăștitorul tinereții*, de George Lazar (1833), *Deșteaptă-te Române!* a lui And. Mureșan, la 48, *Discursul lui Cipariu*, la ad. „Astrei”, din 1862, apoi „*Gazeta Transilvaniei*” aci a început să apară, cu cirilice, în 12 Martie 1838, iar cu litere „civile” (cirilice amestecate cu litere latine) la 1850 și în fine cu latine, dela 1869 începând până la 1884, când, mi se pare, și-a făcut propria tipografie.

Acel vestit Honterus era și un tipograf îndemânatic, și un geograf al vremii. Lui îi datorăm cea mai veche hartă a României noastre de azi, dată în desemnul mânei lui pe lemn, la 1542, în cartea sa „*Rudimenta Cosmografica*”. Ea reprezintă toate provinciile românești, cu țările învecinate: Bulgaria, Ungaria, Jugoslavia. Inscripția hartei e pusă tocmai în centru, pe pământul Olteniei, cu litere mari:

D A C I A. Și e desemnată așa de bine parc'ar fi o hartă plastică de azi.

Tipografia a trecut prin multe mâni, dar tot mâni de intelectuali, preoți-profesori, medici, primari, etc. Dela 1833 este în mâna familiei Gött, și actualul proprietar, Fritz Gött, a scos-o la perfecția de cea mai nouă factură, așezată într'un palat, cu 2 etaje, lângă hotelul „Coroana Veche” (str. Kloster 14).

Cartea acestei fabrici de cărți e un monument literar al tiparului, care a fost și pentru noi un însemnat factor cultural, pentru care trimitem proprietarului expresia recunoștinței noastre, și-l propunem ca exemplu de urmat pentru ai noștri.

CAȘOVIA PĂCII. Întâlnirea dela Kosice a d-lor Titulescu și Beneș are un antecedent în felul său — la 1733.

Această întâlnire a miniștrilor de externe român și cehoslovac, rămâne un moment istoric, pentru că a dat o fericită întorsătură cursului de acțiuni pentru conservarea păcii europene.

Actul acesta înțelept al Miceii Antante a avut însă și un antecedent, înainte cu 200 de ani, când Kosice se numia Cassovia, și aveau o celebră universitate, condusă de Iesuiți.

Exact înainte cu două sute de ani, la 1733, candidații la doctoratul de filosofie ai acestei universități episcopale, pusă sub conducerea părinților iesuiți, se promovau susținând *teza* — *păcii europene*.

Ideea păcii s'a introdus în conștiința lumii civilizate deodată cu creștinismul și va triumfa, numai cu triumful creștinismului. Vom aminti câteva încercări celebre de teoretizare, cum sunt acele ale abatelui de St. Pierre, Charles Ir. Castel, la 1710, Em. Kant, la 1795.

Dar iată, înainte de Kant, curând după Abbé St. Pierre se tipăria în tipografie academică a lui Ioan Henr. Frauenheim din Cașovia, cartea cu acest titlu:

„*Deliberatio de conservanda pace per consilia belli. Honoribus . . . neo-doctorum*”

*) Die Honteruspresse in 400 Jahren. Festschrift der Buchdruckerei Johann Gött's Sohn, von Herman Tontsch. Kronstadt-Brașov (Rumänien), 1933. 8°, 112 pag. și multe ilustrații, gravuri, facsimile bibliografice, fotografii.

cum in alma episcopali soc. Jesu universitate Cassoviensi suprema artium, litterarum et philosophiae laurea per *Stephanum Dzian* ornarentur. Ab ill. Cassoviensi rhetorica anno 1733 inscripta".

Această manifestație academică, cuprinsă într-o carte de mai puțin de 100 de pagini, constituie un moment cultural destul de important, ca să-l relevăm.

Numele profesorului, care prezida „De-liberatia”, *Stefan Dzian*, are aspect ce pare românesc. Nu ca să exagerăm, dar

ca să cercetăm, ridic chestiunea, intru cât d. profesor *On. Ghibu*, dela universitatea din Cluj, îmi comunică date, după cari la numita universitate din Cassovia, mai înainte de *Dzian*, ar fi fost doi profesori români: unul cu numele *Arborel*, altul: *Lungoiu*.

D. Titulescu umbla deci pe la *Kosice*, in 11 Decemvrie 1933, pe urmele unor străluciți antecesori.

Ilie Dăianu

BULETINUL ASTREI

Astra în Săcuime.

In lunile din urmă, acțiunea de propagandă culturală din Săcuime a câștigat o amploare neobișnuită, care ne va aduce, fără indoială, cu timpul, rezultatele dorite de toți ceice ne gândim cu strănger: de inimă la instrăinarea unei părți a fraților noștri din această regiune și la neputința lor de a se bucura de binefacerile culturii naționale, exprimată in graiul strămoșesc.

Inițiativa acestei acțiuni, desfășurată mai ales in județul Trei Scaune, ii revine vrednicului român, incercat luptător și cu frumoase merite pe terenul luptelor naționale, protopopul *Aurel Nistor*, președintele despărțământului Astrei din acest județ. Iar amploarea ei se datorește colaborării intime, mult promițătoare, dintre acest despărțământ și cel din Brașov, care este mai bine înzestrat cu mijloacele unei sistematice opere de culturizare a straturilor largi ale poporului.

Colaborarea aceasta se menține atât in acțiunea desfășurată in orașelul Sf. Gheorghe, capitala județului, unde in una din Duminecile lunii Decemvrie a conferențiat despre poetul *P. Cerna*, dela moar-

tea căruia s'au implinit douăzeci de ani, dna *Valeria Căliman*, o distinsă intelectuală din Brașov, cât și in acțiunea de propagandă culturală dela țară. Dovadă bine reușitele șezători aranjate, in cursul unei singure zile, in comunele *Ozun* și *Ghichiș*, la care au participat, pe lângă conducătorii despărțământului, in frunte cu protopopul *A. Nistor*, directoara școalei normale de fete, dna *Eliza Lițu*, cu elevele din cl. VII, corul gimnaziului de băieți, dirijat de pedagogul *N. Oprea* și echipa de propagandă a despărțământului din Brașov, condusă de d. *Bujor Măz-găreanu*.

Inceputul s'a făcut in comuna *Ozun*, unde oaspeții au participat la serviciul divin dela biserica ortodoxă, dând răspunsurile la liturghie corul școalei normale. Programul festivalului s'a executat in localul primăriei. Aici și-a dat concursul corul Astrei din Brașov, iar elevele școalei primare, in costume naționale, au jucat „*Românca*” și „*Ca la Breaza*”. După rulara unui film distractiv li s'au distribuit copiilor cărți românești, dăruite de librăria „*Cartea Românească*” din Brașov.

La *Ghichiș* s'a repetat programul, du-

pă masă, cu un succes și mai mare. Românii de aici au o fanfară și ei și-au primit oaspeții cu un drapel național. Și aici însă ca și la Ozun, păr. A. Nistor a trebuit să le vorbească sătenilor în limba maghiară, căci limba strămoșilor lor nu o cunosc.

Sf. Gheorghe a avut între timp și alți oaspeți. În ziua de 1 Decembrie a rostit acolo o conferință ocazională d. George Popa, profesor la liceul „Gh. Barițiu” din Cluj.

Despărțământul din Trei Scaune intenționează să organizeze cursuri de adulți, pentru învățarea limbii române și apoi să înființeze în fiecare comună câte o bibliotecă populară. Pentru încurajarea elementelor corpului didactic la o participare cât mai intensă la această acțiune de reromânizare a fiilor rătăciți ai neamului, li se vor da premii celor mai zeloși dintre ei.

Festivaluri cu concursul țărănilor.

La 1 Decembrie, care este ziua Astei, despărțământul din Cluj a întrebuințat din nou câteva echipe din satele județului pentru alcătuirea programului obișnuitului festival ocazional dela Cluj. De astădată au fost aduse numai trei sate, și anume Jimborul, Feleacul și Sâncraiu Almașului, dar contribuția lor a fost dintre cele mai alese. De o uimătoare frumusețe erau corurile și jocurile executate de feciorii acestor sate, iar exercițiile de gimnastică, reclamate de programul organizației „Șoimii Carpaților”, aveau ritmul și siguranța celor mai reușite manifestațiuni de această natură.

Despărțământul local continuă să întrebuințeze, și cu deplin succes, teatrul ca mijloc de educație națională și de propagandă culturală. După ce, în câteva rânduri, au fost aduși la Cluj sătenii ca să vadă spectacolele adaptate gustului și priceperii lor, date de Teatrul Național și de Opera Română, Teatrul a trimis o echipă dramatică pentru a da reprezentații în câteva localități din ju-

deț. Echipa, condusă de d. Iosif Vanciu, un vechiu Astrist, a fost bine primită în Mociu și în Gilău, singurele comune pe cari le-a putut vizita până acum. S'a reprezentat cu acest prilej a piesă populară a dlui Sebastian Stanca: „Legea Noastră”, potrivită pentru luminarea sătenilor asupra plăgii comunismului, iar dnii A. Popa și I. Breazu au rostit conferințe ascultate cu mult interes.

Secția demografică și etnopolitică.

Cea mai tânără dintre secțiile Astei, al cărei nume, în forma propusă de d. profesor Silviu Dragomir, l-am scris în fruntea acestei însemnări, are de pe acum un întins program de activitate. Ea și-a propus să studieze și pe urmă să infățișeze opiniei publice mondiale, câteva din problemele de cel mai înalt interes pentru existența neamului nostru. Studiarea datelor oferite de statistica demografică și a sensului lor intim este o vitală necesitate pentru noi, căci politica noastră națională trebuie să se bazeze neapărat pe datele pozitive ale unor cercetări de această natură, dacă nu voește să poarte în viitor pecetea improvizității și chiar a inconștienței. N'avem câtuși de puțin impresia că în felul acesta Astra va încăleca domeniul unei sfere de acțiune programatic străină de organizația ei, adică al politicii. Astra nu face politică, în sensul strict al cuvântului, dar este obligată să se ocupe de marile probleme ale existenței noastre naționale. I-o comandă aceasta trecutul ei atât de bogat în fapte mari etno-politice.

Astra va edita, prin intermediul secției demografice și etnopolitice și cu concursul tuturor secțiilor, o mare revistă trimensuală, care se va tipări în limba franceză. Conducerea ei a fost încredințată dlui Silviu Dragomir, care va fi ajutat în activitatea redacțională de distinsul nostru colaborator, d. conferențiar D. D. Roșca. Va edita apoi o serie de broșuri, în limbile engleză și italiană, cu subiecte care se vor fixa mai târziu.

Cuprinsul anului 1933.

POEZII		Pag.	Pag.
<i>George Boldea</i> , Sbucium — — —	197	Scrisoare dela Avram Iancul —	135
<i>Radu Brateș</i> , Troiță — — —	146	<i>Ion Breazu</i> , Ion Agârbiceanu — —	75
Hanul dintre plopi — — —	256	<i>Ion Chinezu</i> , Cuvânt înainte — —	1
<i>N. Caranica</i> , Floarea pe care mi-ai		Pe marginea adunării dela Bra-	
intins-o . . . — — — — —	12	șov — — — — —	193
Scrise pe o carte dăruită — —	196	<i>Emil Cioran</i> , Sub semnul irepara-	
Ploaie — — — — —	386	bilului — — — — —	138
<i>Ion Focșeneanu</i> , Brațul — — —	245	<i>Al. Dragomir</i> , † Amos Frâncu — —	329
<i>Emil Giurgiuca</i> , Tristia — — —	195	<i>Iuliu Hațieganu</i> , Generații vechi și	
Poartă — — — — —	195	generații nouă — — — — —	13
Ruğa Poetului — — — — —	320	<i>Traian Herseni</i> , Filosofia timpului	
<i>Radu Gyr</i> , Versului — — — —	327	pierdut — — — — —	113
Fermă — — — — —	375	Metafizică și sociologie — —	402
Molimă — — — — —	376	<i>Henri Jacquier</i> , Un preot umanist:	
<i>Emil Isac</i> , Someșul Moșilor — —	134	Henri Bremond — — — — —	321
<i>Mircea Marc</i> , Vânt de Dobrogea —	155	<i>Victor Jinga</i> , Criza economică mon-	
Fuğa — — — — —	260	dială și „rezultatele” conferin-	
<i>Teodor Murășanu</i> , Cu mâinile, cu		ței dela Londra — — — — —	156
umerii razim . . . — — — —	83	<i>C. Marinescu</i> , Tendințele actuale ale	
<i>Const. Ștefăniu</i> , Metamorfoză — —	328	tinerimii — — — — —	369
		<i>I. Mateiu</i> , 1 Decembrie 1918 — —	305
		<i>Iuliu Moldovan</i> , Scopul Astei și	
		rostul tineretului în cadrele ei	4
		<i>Ovidiu Papadima</i> , Literatura de ieri	
		și scriitorii de mâine — — —	198
		Structura epiceii d-lui Cezar Pe-	
		trescu — — — — —	316
		<i>D. St. Petrușiu</i> , Aron Florian și	
		orientarea literară a „Telegra-	
		fului Român” — — — — —	17
		„Telegraful Român” și literatu-	
		ra de peste Carpați — — — —	167
		<i>Emil Pușcariu</i> , Unificarea legislativă	84
		<i>Val. Pușcariu</i> , Ghețarul dela Scări-	
		șoara — — — — —	147, 206
		<i>Radu Roman</i> , Statul romano-catolic	
		ardelean — — — — —	261

PROZĂ

<i>Ion Agârbiceanu</i> , În misiune — —	7
În lumina primăverii — — —	257
<i>Al. Ceușianu</i> , Povestea unui fapt	
divers — — — — —	387
<i>Pavel Dan</i> , Poveste țărănească —	246
<i>Sera Furpa</i> , Curaj? — — — —	67
<i>Victor Papilian</i> , Trădare (nuvelă	
fantastică) — — — — —	121
În credința celor șapte sfeșnice	
(Fragment) — — — — —	307
ESEURI, STUDII, ARTICOLE	
<i>G. Bogdan-Duică</i> , O definiție a filo-	
sofiei la Eminescu — — — —	133

<i>D. D. Roșca</i> , Mitul utilului — —	49
<i>I. D. Sandu</i> , Un martir al ortodoxiei: Mitropolitul Sava Brancovici — — — — —	333
<i>Gheorghe Sofronie</i> , Problema păcii internaționale — — — —	377
<i>Dimitrie Todoranu</i> , Pesimismul creator — — — — —	241

CRONICI

<i>Vasile Băncilă</i> , Probleme pedagogice: Profesorul secundar —	286
<i>Caius Bardoși</i> , Cronică externă: Izolarea Germaniei hitleriste —	216
Imperialismul Italiei — — —	349
<i>G. Bogdan-Duică</i> , Cronică externă: M. Eminescu, Poesii. Ed. îngrijită de Const. Botez — — —	337
<i>Olimpiu Boițoș</i> , Cronica ideilor: A. Tibal și psihologia poporului român — — — — —	95
Cronica teatrului: Pentru funcția artistică a teatrului — —	181
<i>Ion Breazu</i> , Cronică literară: L. Blaga, La cumpăna apelor —	175
G. Bogdan-Duică, Ioan Barac —	276
<i>Ion Chinezu</i> , Cronică literară: Două romane săsești: A. Meschendorfer, Die Stadt im Osten; E. Witting, Hirtenfeuer — — —	91
A. Cotruș, Printre oameni in mers — — — — —	178
Gib. I. Mihăescu, Rusoaica —	273
V. Papilian, In credința celor șapte sfeșnice — — — —	410
Cronica ideilor: Al. Dima, Aspecte și atitudini ideologice — —	173
<i>Corneliu I. Codarcea</i> , Cronică externă: Pe marginea revizionismului maghiar — — — —	23
<i>L. Daniello</i> , Cronică medicală: Combaterea tuberculozei în România —	102
<i>Al. Dima</i> , Cronică literară: Discuțiuni ideologice — — — —	229
<i>Gheorghe Dragoș</i> , Cronică economică: Creditul, băncile și conversiunea — — — — —	29
<i>Traian Herseni</i> , Cronică sociologică: Petre I. Ghiață, Eseuri de so-	

ciologie — — — — —	221
N. N. Matheescu, Studii de sociologie — — — — —	344
<i>Ștefan Pașca</i> , Cronică științifică: N. Drăganu, Români în veacurile IX—XIV pe baza toponimiei și a onomasticeii — — — — —	280
<i>N. Săulescu</i> , Cronică agricolă: Spre o altă orientare a agriculturii noastre — — — — —	27
Propaganda agricolă — — — —	415
<i>Octav Șuluțiu</i> , Cronică literară: V. Voiculescu, Destin — — — —	340
<i>D. Todoranu</i> , Cronică socială: Monografia sociologică românească —	99
<i>Virgil Vătășianu</i> , Cronică bibliotecilor: O statistică maghiară a bibliotecilor din Ardeal — — — —	223

CĂRȚI, REVISTE

<i>G. B. D.</i> , T. Arghezi, Flori de mucegai — — — — —	32
O. Densușianu, Literatura română modernă. Vol. III — — —	105
Autocritică — — — — —	106
<i>Olimpiu Boițoș</i> , Boabe de Grâu (Iulie 1933) — — — — —	296
Buletinul Demografic al României (Octombrie 1933) — —	297
<i>Radu Brateș</i> , P. Sterian, Pregătiri pentru călătoria din urmă —	183
I. Jura, Mitul în poezia lui Eminescu — — — — —	291
<i>Ion Breazu</i> , Liviu Rebreanu, Răscola —	32
<i>Th. Capidan</i> , G. Murnu, Bair di Cântic Armănescu — — — —	106
Boabe de Grâu (August 1933) —	356
<i>N. Caranica</i> , M. Sadoveanu, Soarele în baltă sau Aventurile șahului —	290
<i>Ion Chinezu</i> , G. Galaction, Doctorul Taifun — — — — —	354
Petre Tarția, Penumbre — — — —	355
Viața Românească (An. XXV, Nr. 1—4) — — — — —	38
Abecedarul (An. I, Iulie—Aug.) —	185
Brașovul Literar (An. II, No. 10—12) — — — — —	185
Țara Bârsei (An. V, Iulie—Aug.) —	185
Hotarul (An. I, No. 1—2) — — —	235

Societatea de Măine (Dec. 1933) — — — — —	424	A. Sacerdoțeanu, Dan Smântânescu, Mișcarea sămănătoristă — —	233
Revista Fundațiilor Regale (An. I, nr. 1) — — — — —	424		
Blajul (An. I, No. 1) — —	425		
<i>Aurel Decei</i> , Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice, Secția pentru Transilvania (1930—31) —	37		
Anuarul Institutului de Studii Clasice (1928—32, partea I) —	107		
E. Gamillscheg, Vom Leben und Wirken der Romanen. II. Rumanische Reihe — — — —	184		
<i>Gheorghe Dragoș</i> , Dr. N. I. Angelescu, Negustorii de odinioară	36		
<i>S. Florea</i> , Ing. Fr. Orosz, Călăuza și compasul Clujului — —	421		
<i>Gh. Gheorghiu</i> , M. Maeterlinck, La grande loi — — — — —	420		
<i>Ion Moga</i> , Al. Lapedatu, In jurul asasinării lui B. Catargiu —	233		
I. Lupăș, Documente istorice privitoare la moșiile brâncovenești din Transilvania și Oltenia —	294		
<i>C. Pastia</i> , N. D. Cocea, Fecior de slugă — — — — —	289		
<i>E. Petrovici</i> , Th. Capidan, Dialectul aromân — — — — —	36		
<i>O. F. Popa</i> , A. Rădulescu, Originalitatea dreptului român — —	295		
Titu Onișor, Problema guvernului legiferator — — — —	356		
<i>D. Prodan</i> , I. Schiopul, Contribuțiuni la istoria Transilvaniei în sec. XII și XIII — — — — —	33		
<i>Val. Pușcariu</i> , I. Dremer și I. Marin, Maramureșul Românesc — —	292		
Prof. Dr. N. Leon, Note și amintiri — — — — —	293		
Kurt Hielscher, Rumânen — —	419		
Boabe de Grâu (An. IV, No. 1—3) — — — — —	38		
Revue des Vivants (Février, Mars 1933) — — — — —	38		
Carpații (An. I, No. 12) — —	425		
<i>Radu Roman</i> , Statul catolic ardelean și Acordul dela Roma în fața Justiției — — — — —	235		
O. Ghibu, O grea moștenire hărăzită de ultimele guvernări — —	421		
INSEMNARI			
<i>Gând Românesc</i> , Un critic spaniol despre I. Agârbiceanu — —	108		
Adunarea generală a Astei —	185		
Figuri ardeleni — — — — —	365		
<i>P. Aldea</i> , Catedrala ortodoxă din Cluj — — — — —	297		
<i>Olimpiu Boitoș</i> , Un monument mitropolitului Andrei Șaguna —	44		
Un comitet pentru editarea operei lui Iacob Mureșianu —	110		
Congresul presei populare —	187		
Broșuri antirevizioniste — —	237		
Broșurile Direcțiunii Educației Poporului — — — — —	300		
<i>Ion Breazu</i> , Festivalul de 10 Mai al despărțământului Cluj al Astei	40		
Cincisprezece ani dela Unire —	363		
<i>N. Caranica</i> , O piesă religioasă: „Cerurile spun” de V. Papilian	363		
<i>Ion Chinezu</i> , Școala de arte plastice din Cluj — — — — —	186		
Conferințele Pen-clubului maghiar din România — — —	301		
Scăderea natalității maghiare în ținutul de dincolo de Dunăre	301		
<i>Corneliu I. Codarcea</i> , Literatura revizionistă maghiară — — — —	188		
<i>Ion Costea</i> , Tineretul intelectual maghiar din Ardeal — — — —	41		
<i>Ilie Dătanu</i> , Tipografia Honterus	425		
Cașovia Păcii — — — — —	426		
<i>L. Daniello</i> , Al 2-lea congres național de tuberculoză — — — —	44		
<i>Ion Moga</i> , Un luptător: Onisifor Ghibu — — — — —	358		
<i>Ion Mușlea</i> , Artur Gorovei doctor „honoris causa” — — — — —	109		
<i>Ștefan Pașca</i> , Dicționarul Academiei Române — — — — —	109		
<i>D. Prodan</i> , Problema Arhivelor românești — — — — —	364		
<i>Emil Pușcariu</i> , Chestiunea Statului romano-catolic ardelean — —	236		
<i>Val. Pușcariu</i> , Muzeul etnografic din Cluj — — — — —	40		

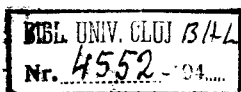
Oficiul de turism din România	298	Teatrul pentru țărani	— — — 303
Muzeul din Năsăud	— — — 299	Fapte din Sighet	— — — 304
<i>Petru Suciu</i> , Problema tineretului intelectual	— — — — 235	Un monument lui Andrei Mureșianu	366
<i>I. Todoran</i> , Frăția Ortodoxă Română	42	Cercurile culturale ale Hunedoarei	366
<i>V. Vătășianu</i> , Expoziția C. Bogdan, Ciupe, Cornea, Demian, Szolnay, Widmann, Ladea și Szervatius	43	Reorganizarea secțiilor	— — — 367
<i>George Vulcu</i> , Necesitatea muzeelor regionale	— — — — 300	Consfătuirea președinților de despărțăminte	— — — — 367
		Astra în Săcuime	— — — — 427
		Festivaluri cu concursul țăranilor	428
		Secția demografică și etnopolitică	428

BULETINUL ASTREI

Despărțământul din Cluj	— — — 45
Șoimii Carpaților	— — — — 46
Tineretul Astrei	— — — — 46
Activitatea secțiilor	— — — — 111
Un despărțământ activ, Reghinul	— — — — 111
Propagandistii Astrei și ai Șoimilor la sate	— — — — 112
Despărțământul dela Blaj în mijlocul poporului	— — — — 112
Conferințele tineretului	— — — — 112
Harta căminurilor culturale din Basarabia	— — — — 189
Bilanțul dela Suceag al despărțământului clujan	— — — — 189
Raportul bogat al Sighetului	— — — — 190
Cinstirea memoriei lui Zaharia Boiu	190
Un despărțământ model — Brașovul „Pentru adevăr și lumină”	— — — — 191
Astra la Brașov (Adunarea generală a Asociațiunii)	— — — — 238
După vacanță	— — — — 303
Casa culturală „Iuliu Hațieganu”	— — — — 303

PLANȘE ȘI FOTOGRAFII

<i>C. Bogdan</i> , Maica Domnului (Catedrala Ortodoxă din Cluj)	— — — — 241
<i>A. Demian</i> , Inger din ceata Domniilor (Catedrala Ortodoxă din Cluj)	— — — — 257
Autograf al lui Avram Iancu (facsimile)	— — — — 136
Schița regiunii ghețarului dela Scărișoara	— — — — 148
Regiunea ghețarului dela Scărișoara	149
Bolta de intrare a ghețarului dela Scărișoara	— — — — 151
Schiță schematică a ghețarului dela Scărișoara	— — — — 152
„Biserica” sau „Altarul” (Ghețarul dela Scărișoara)	— — — — 153
Ghețarul dela „Focul viu”	— — — — 154
Scheme de stalagmite și cristale de gheață	— — — — 209
Stalagmite de formă spectrală	— — — — 210
Stalagmită în formă de ciupercă	— — — — 211
„Biserica” în timpul desghețului (Ghețarul dela Scărișoara)	— — — — 212

A APĂRUT ÎN COLECȚIA
GÂND ROMÂNESC
ROMANUL
ÎN CREDINȚA CELOR ȘAPTE SFEȘNICE
DE
VICTOR PAPILIAN

Frescă puternică a frământărilor sociale ale Ardealului de după război. — Coperta de A. DEMIAN. — 2 volume 628 pagini.

Prețul ambelor volume 170 lei.

De vânzare la toate librăriile mari din țară. Cei noștri pot primi cartea direct de la Administrația revistei trimițând înainte, prin mandat postal, prețul redus de LEI 135

AM PRIMIT LA REDACȚIE :

- Calendarul pentru popor al Asociațiunii pe anul 1934*, întocmit de Horia Petra-Petrescu. Prețul 15 lei
- Dr. Eugen Nicoră*, Pentru bucuria vieții. Tinerețe—Bătrânețe. Cu o prefață de Prof. Dr. Iuliu Moldovan. Cluj, 1933. „Cartea Românească“.
- Ioan Al. Bran-Lemeny*, Talaz. Poezii. Brașov. 1933.
- D. Gherghinescu-Vania*, Amvonul de azur.
- Zile Memorabile* (4, 5 și 6 Noemvrie 1933). Sfințirea Catedralei ortodoxe române din Cluj.
- C. Argintaru*, Agonia soarelui, Ed. III., Editura Hyperion. Cluj, 1933.
- Crainicul Cetății*, Burdujeni. An. I., No. 4.
- Brașovul Literar*, Decemvrie, 1933.
- Arhivele Olteniei*, Craiova. Sept.—Dec. 1933.
- Societatea de Măine*, Cluj. Decemvrie 1933.
- Buletinul Demografic al României*, București. Nov.—Dec., 1933.
- Erdélyi Múzeum*, Cluj. 1933, Nrele 10—12.
- Progres și Cultură*, Tg.-Mureș. Dec. 1933 și Ian. 1934.
- Korunk*, Cluj. Decemvrie 1933.
- Hotarul*, Arad. Noemvrie, Decemvrie 1933.
- L'Europe Centrale*, Praha. Nrele 48—51.
- Boabe de Grâu*, București. Octomvrie 1933.
- Libertatea*, București. An. I., Nrele 23—24.
- Carpații*, Cluj. An. I. No. 12.
- Abecedar*, Turda. An. I. Nrele 31—35.
- Linia Nouă*, București. An. I., No. 8—9.
- Blajul*, Anul I. No. 1.
- Țara Bârsei*, Brașov. Ianuarie—Februarie 1934.

GÂND ROMÂNESC

ANUL I. No. 8.

DECEMBRIE 1933

CUPRINSUL:

- C. Marinescu*, Tendințele actuale ale tinerimii. (Rezultatele unei anchete internaționale).
Radu Gyr, Fermă; Molimă. (Versuri).
George Sofronie, Problema păcii internaționale.
N. Caranica, Ploaie. (Versuri).
Al. Ceușianu, Povestea unui fapt divers.
Traian Herseni, Metafizică și sociologie.

CRONICI

CRONICA LITERARĂ. *Ion Chinezu*, Victor Papilian, În credința celor șapte sfeșnice.

CRONICA ECONOMICĂ. *N. Săulescu*, Propaganda agricolă.

MIȘCAREA CULTURALĂ

CĂRȚI: *Kurt Hielscher*, Rumăneni (V. Pușcariu); *M. Maeterlinck*, La grande loi (Gh. Gheorghiu); *O. Ghibu*, O grea moștenire hărăzită de ultimele guvernări (R. Roman); *Fr. Orosz*, Călăuza și compasul Clujului (S. Florea). REVISTE: Revista Fundațiilor Regale; Societatea de mâine; Blajul (I. Chinezu); Carpații (V. Pușcariu). — INSEMĂRI: Tipografia Honterus; Cașovia Păcii (I. Dăianu).

BULETINUL ASTREI

Astra în Săcuime; Festivaluri cu concursul țăranilor; Secția demografică și etnopolitică.

CUPRINSUL ANULUI 1933